

Mossfloran på Pepparholm 2016

Staffan Nilsson, Gerhard Kristensson, Carl-Axel Andersson, Magnus Magnusson, Leif Runeson och Eva Waldemarson

Figur 1. Inventering av ett parti med blottat kalkgrus längst i väster på Pepparholm. Foto: Staffan Nilsson.

Pepparholm

En kilometer söder om Saltholm ligger Pepparholm, som den danska ön officiellt heter. När Öresundsbron skulle byggas för att förena Malmö med Köpenhamn konstruerades Pepparholm ute i sundet. Här angör bron från den svenska sidan och leder över trafiken till tunneln mot Danmark. Merparten av den 4 km långa och cirka 300 m breda ön är uppbyggd av kalkrika muddermassor från nämnda tunnel, kompletterat med sten och stenkross från bl.a. Hardeberga stenbrott. Då dessa material i princip saknade fröbank var det ett unikt tillfälle att följa hur floran skulle vandra in till helt jungfrulig mark mitt i Öresund. Det beslutades att ingen växtlighet aktivt skulle sås in och att floran skulle tillåtas att utvecklas fritt på Pepparholm. Viss röjning sker dock i

anslutning till väg och järnväg. Genom Lunds Botaniska Förening har kärlväxtfloran följts kontinuerligt ända sedan 1999. Många av föreningens medlemmar har varit aktiva i detta omfattande arbete, som har redovisats av Örneberg m.fl. (2012). Under årens lopp har en del mossor noterats, men den enda fullständiga inventeringen hittills utfördes av Torbjörn Tyler 2005. Detta bestämde vi oss för att ändra på under 2016.

Pepparholm är en flack ö som idag domineeras av berggräs *Calamagrostis epigejos* och buskar i form av havtorn *Hippophaë rhamnoides* och viden *Salix sp.* Några riktigt karga partier finns där högvuxen växtlighet ännu inte har tagit över. Stränderna utgörs helt av stensko. Det finns en permanent damm och ett par översvåmningsområden som vanligen tor-

kar ut sommartid. Ett par diken löper längs den väg för arbetsfordon som går runt hela ön, samt längs delar av den yttre stenskoningen. Väg och järnväg ligger upphöjda med branta slänter.

Mossfloran 2005

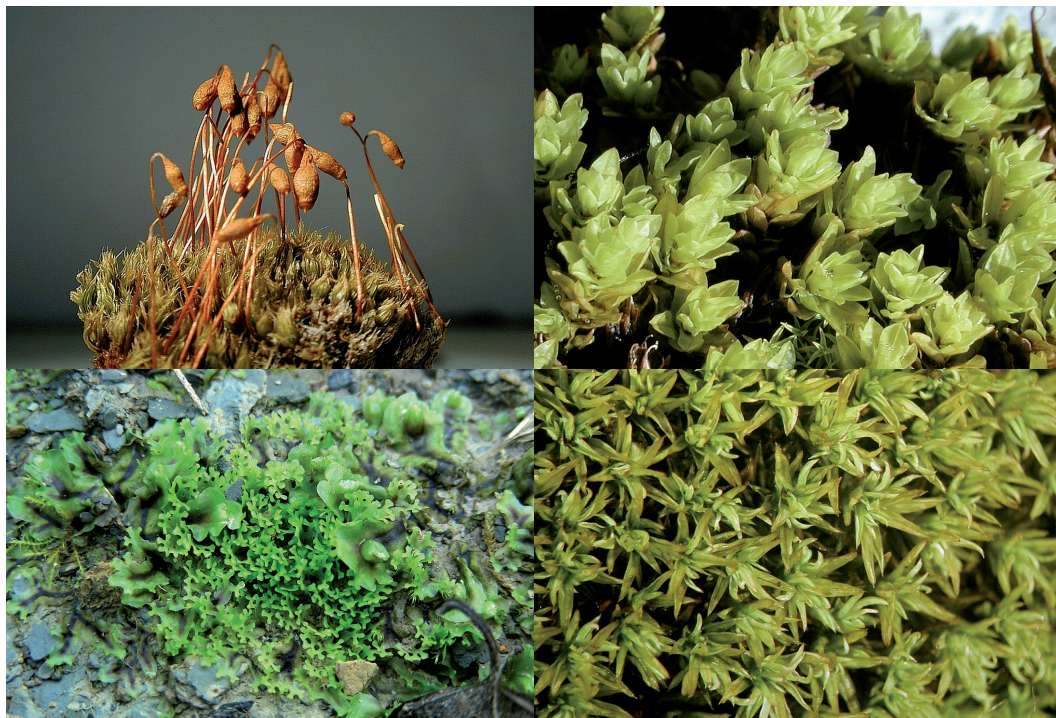
Det första mer omfattande försöket att få en bild av Pepparholms mossflora gjordes av Torbjörn Tyler vid ett besök den 3 maj 2005. Det kunde då konstateras att det ännu inte hade etablerats särskilt många arter och att det var små akrokarpa pionjärarter som dominerade. Särskilt neonmossor *Barbula sp.* förekom någorlunda rikligt, men mossvegetationen var överlag mycket sparsam. Noterbart var också den förhållandevis rika floran av bryummossor, inklusive ovanliga arter som halsbryum *Bryum turbinatum* och skärgårdsbryum *Bryum warneum*. Inventeringen utfördes bara vid ett tillfälle men avsåg att vara heltäckande och resulterade i 23 taxa (Tabell 1). Bland dessa fanns fyra pleurokarper och en levermossa (kragpella *Pellia endiviifolia*) medan resterande 18 taxa var akrokarper (Figur 6).

Undersökningen 2016

År 2016 var det dags att se hur mossfloran hunnit utvecklas under det decennium som förflutit sedan Torbjörn Tylers första besök. Målsättningen var att göra en heltäckande inventering av Pepparholms mossflora. Därför begav sig artikelförfattarna ut på ön den 16 april 2016 för att helt koncentrera sig på de därstädes växande mossorna. Inventeringen lades upp på så vis att strandhugg gjordes i representativa och potentiellt intressanta områden, vilka genomletades noggrant. Alla förekommande miljöer täcktes in väl. Under årets resterande besök för inventering av kärlväxtfloran kompletterades artlistan. Särskilt bryummossor samlades senare på säsongen, när deras kapslar utvecklats bättre. Dessa besök gjordes 13/5, 11/6, 2/7, 7/8 och 10/9. En grov skattning av hur vanligt förekommande de olika arterna var gjordes också. Mossorna delades då in i fyra kategorier: Allmän (vanligt förekommande över hela ön), Tämlichen allmän (välspriidd men inte dominerande), Mindre allmän (förekommande här och var) och Sällsynt (endast funnen på en eller ett par platser i mindre mängd).

Figur 2. Pepparholm hyser en ovanligt rik bryumflora. Här ännu med omogna kapslar. Foto: Staffan Nilsson.

Figur 3. Hängbryum *Bryum algovicum*, stor klockmossa *Encalypta streptocarpa*, kragpella *Pellia endiviifolia* och kortbladig kalkmossa *Tortella inclinata* är intressanta mossor som växer på Pepparholm. Foto: Michael Lüth.

Resultat 2016

Under inventeringen av mossfloran på Pepparholm 2016 påträffades 50 olika taxa (Tabell 1). Totalt blev det 36 akrokarper, 13 pleurokarper och 1 levermossa (Figur 6). De små akrokarpa jordväxande arterna dominerade och kalklansmossa *Didymodon fallax* var utan konkurrens Pepparholms vanligaste mossa. Liten neonmossa *Barbula convoluta* var också rikligt förekommande och hade dessutom kapslar i större utsträckning än på fastlandet. Även två pleurokarpa arter var väl spridda över ön och har förmodligen delvis gynnats av den pågående förbuskningen: stor gräsmossa *Brachythecium rutabulum* och kalkgräsmossa *B. glareosum*.

Särskilt slående var öns förhållandevis rika förekomst av toffelmosor *Aloina* sp. De förekom här och var men särskilt rikligt i branten upp mot brofästet i sydost, vilken går under benämningen Hylsnejlikebranten då där växer gott om hylsnejlika *Petrorhagia prolifera*. I denna brant utgjordes markskiktet i det

närmaste av en monokultur av toffelmosor. Vanligast var styv toffelmossa *A. rigida* men även liten toffelmossa *A. brevirostris* kunde hittas här och var. Just i Hylsnejlikebranten hittades också smal toffelmossa *A. aloides*, den ovanligaste av arterna. I Sverige är smal toffelmossa rödlistad som starkt hotad (EN). Den lika sällsynta arten sydlig toffelmossa *A. ambigua* eftersöktes dock utan resultat. Att toffelmosorna lyckats kolonisera Pepparholm så väl har säkerligen underlättats av närheten till lokaler som Lernacken och Vens backafall, vilka är kända kärnområden för släktet. Just

Liten mossruta

Bladmossor och levermossor är två huvudgrupper av mossor.

Bladmossorna kan delas upp i akrokarpa och pleurocarpa mossor. *Akrokarpa* mossor växer upprätt och är inte mycket förgrenade. De har sin sporkapsel i toppen. *Pleurocarpa* mossor är förgrenade, nedliggande och har sina sporkapslar i grenvecken.

Figur 4. Kortbladig kalkmossa *Tortella inclinata*, en av de kalktåliga arter som finns spridda över Pepparholm.
Foto: Staffan Nilsson.

smal toffelmossa anses ha svårt att sprida sig längre sträckor då artens sporer är jämförelsevis stora (Hallingbäck 2008). Toffelmossorna förekommer på blottad solexponerad jord där växtligheten inte blivit allt för tät. Andra intressanta akrokarper som hittades i liknande miljö var röd fotmossa *Bryoerythrophyllum recurvirostrum*, trubblansmossa *Didymodon tophaceus* och spetsig rullmossa *Pseudocrossidium hornschurchianum*. Även den vanliga arten stor neonmossa *Barbula unguiculata* påträffades på sådan mark, vilket var helt väntat. Det var dock mycket intressant att se att den stora neonmossan förekom i två varianter, vilka båda tycktes vara ganska välspredda på Pepparholm. Förutom den vanliga varianten med trubbiga blad och påsatt spets fanns det också stor neonmossa med jämnt avsmalnade spetsiga blad och åtminstone ibland mer storvuxna skott. Dessa förde vi till varieteten *fastigiata*. Vid första an-

blicken känns inte dessa som neonmossor utan snarare som en lansmossa, men såväl närmare granskning av cellerna som kapslarna när sådana finns konfirmerar bestämningen. Ytterligare några intressanta arter hittades ute på den flacka mark som dominerar ön. Blek fickmossa *Fissidens dubius* hittades på ett ställe och plyschmossa *Ditrichum flexicaule* på några platser. Den senare är mycket vanlig på alvarmark men annars påfallande sällsynt. På ställen där torrt kalkgrus låg i dagen, särskilt i sluttningar mot dikena eller vägbanan, förekom här och var en annan kalktålig art, nämligen kortbladig kalkmossa *Tortella inclinata*. Liksom de flesta andra arterna i detta släkte är arten vanligast på Öland och Gotland och i övrigt sällsynt. Ingenstans var det några stora mängder av den, men den hittades på flera platser utspridda över ön. I de periodvis översvämmade partierna förekom överlag få mossor, men i en sådan sänka där glasört *Sa-*

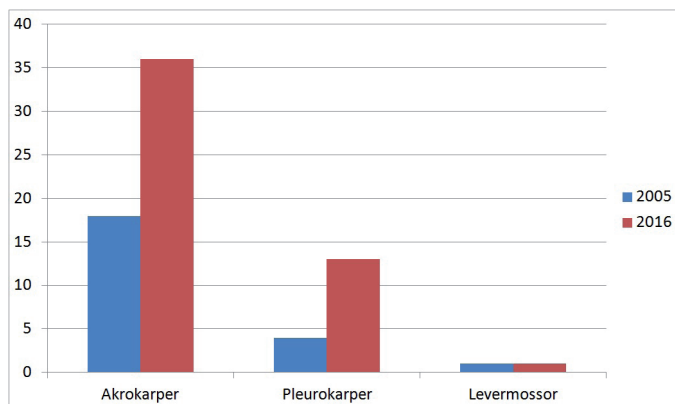

Figur 5. Rika förekomster av toffelmossor på Pepparholm. Foto: Staffan Nilsson

licornia europaea dominerade växte salttuss *Hennediella heimii*. Som namnet antyder hör salttussen till den rätt exklusiva skara mossor som är knutna till saltpåverkad mark.

Bland markväxande akrokarper utgör släktet bryummossor ett kapitel för sig. Det finns ett stort antal arter och många av dem kräver mikroskopstudier av mogna kapslar för säker bestämning. I en så speciell miljö som Pepparholm erbjuder finns alltid chansen att det dyker upp något intressant och redan 2005 dokumenterades en intressant bryumflora. Vi lade således lite extra energi på att eftersöka och samla in bestämningsbart material. Utifrån detta framgick det snart tydligt att den vanligaste (kapselproducerande) bryummossan på Pepparholm var backbryum *Bryum archangelicum* ssp. *imbricatum*. Även på fastlandet är backbryum en av de vanligaste arterna, tillsammans med brännbryum *B. creberrimum*. Brännbryum hittades på

Pepparholm 2005 men inte 2016, medan det omvända gäller för backbryum. Sannolikt är brännbryum mer näringskrävande och knuten till antropogena miljöer än andra bryummossor som kan förekomma i mer naturliga gräsmarker. Inte heller skärgårdsbryum *B. warneum* kunde återfinnas 2016, och det kan vara så att dessa arter verkligen trängts undan även om det är mycket möjligt att de finns kvar någonstans på ön. Däremot påträffades de ovanliga arterna hängbryum *B. algovicum*, halsbryum *B. turbinatum* och murbryum *B. caespiticium* båda åren. Halsbryum är i Sverige rödlistad som sårbar (VU). År 2016 hade även mellanbryum *B. intermedium* tillkommit. Likaså påträffades en bryummossa av obestämt hybridursprung med få och dåligt utvecklade sporer av högst variabel storlek och form. Denna hybrid uppvisade viss likhet med brännbryum och hade bland annat cilier i den inre tandkransen.

Figur 6. Antal taxa av akrokarpa mossor, pleurokarpa mossor och levermossor 2005 respektive 2016. Akrokarperna har blivit dubbelt så många och antalet pleurokarper har tredubblats, medan det fortfarande bara finns en levermossa på Pepparholm.

Den fuktiga lerjorden nere i dikena bidrog med flera arter. Det var bland annat här som det växte kalkjordmossa *Dicranella varia*, kärrbryum *Bryum pseudotriquetrum var. pseudotriquetrum* och kragpella *Pellia endiviifolia*, öns enda levermossa. På cementrören vid dikena växte rödskaftad hättmossa *Orthotrichum anomalum*, murblommossa *Schistidium crassipilum* och murtuss *Tortula muralis*. Murblommossa fanns även på något ställe i stenrösen och murtussen gick på sina ställen även att hitta direkt på marken där det var som torrast och mest solexponerat, bland annat i Hylsnejlikebranten. Det var också nere i ett dike som ett av de mest oväntade fynden gjordes, nämligen pösmossa *Pseudoscleropodium purum*. Pösmossa må vara hur vanlig som helst på fastlandet, men då arten hos oss i stort sett uteslutande sprider sig vegetativt väcker det frågor kring hur arten kan ha tagit sig till ön. Nästan alla andra mossarter på ön förökar sig åtminstone då och då sexuellt och kan bilda lättspredda sporer, men detta är alltså mycket ovanligt hos pösmossa. Det är inte otänkbart att fragment har följt med de maskiner som arbetar på ön. Gräshakmossa *Rhytidiadelphus squarrosus* har inte dykt upp än, men sprider sig på samma vis och skulle kunna komma in framöver.

Själva stenarna i stenskoningen saknar helt påväxt av mossor, men på jorden in emellan har en del arter fått fäste. Kvarbliven filtväv visade sig vara ett bra substrat. I den här mil-

jön är det mer skyddat från direkt solljus och fukten blir kvar längre. Stor fickmossa *Fissidens adianthoides* och stor klockmossa *Encalypta streptocarpa* hörde till de intressantare arterna här. En av få arter som påträffades direkt på sten var hårhättmossa *Orthotrichum diaphanum*.

Bland de fåtaliga pleurokarperna ute på den öppna flacka marken kan kalkklockmossa *Homalothecium lutescens* och, där det var lite fuktigt, spärrkrokmossa *Drepanocladus polygamus* nämnas. Även kopparfläta *Hypnum cupressiforme var. lacunosum* hittades på några ställen. Noterbart är att en del mer ”ordinära” pleurokarper börjat få fäste i de förbuskade partierna, även om de ännu var fåtaliga. Här hittades cypressfläta *Hypnum cupressiforme var. cupressiforme*, spärrsprötmossa *Kindbergia praelonga*, lundsprötmossa *Oxyrrhynchium hians* och parkgräsmossa *Sciuro-hypnum populeum*. Det är sannolikt att arter likt dessa kommer att få allt bättre fäste framöver och bli mer etablerade.

Diskussion

Även om inventeringen 2005 inte var lika omfattande som 2016 är det uppenbart att mycket har hänt sedan dess. Av de arter som påträffades då saknas bara tandtuss *Tortula lanceola*, brännbryum och skärgårdsbryum, och antalet arter har mer än fördubblats. Det har funnits tid för åtskilliga spännande kalkarter att etablera sig (ex. toffelmosorna,

Figur 7. Kalkjordmossa *Dicranella varia*, stor fickmossa *Fissidens adianthoides*, kopparfläta *Hypnum cupressiforme* var. *lacunosum* och rödskaftad hättmossa *Orthotrichum anomalum* är ett urval av de mossor som växer på Pepparholm. Foto: Michael Lüth.

plyschmossa, kortbladig kalkmossa och stor klockmossa) samtidigt som den tilltagande igenväxningen har gynnat några av de vanliga pleurokarperna. Bryumfloran är alltså jämt artrik och mycket intressant. Även om kalklansmossa dominerar stort och flera av de ovanligare arterna endast är sparsamt förekommande, är det uppenbart att Pepparholm hyser en värdefull mossflora. Detta särskilt med avseende på små kalkgynnade akrokarper på blottad jord.

På sikt finns det en risk att en del av de intressantaste och ovanligaste arterna trängs tillbaka av förbuskningen. Samtidigt är detta en process som på grund av öns karga förhållanden tar lång tid och det kommer med all sannolikhet att finnas plats för små kalkgynnade arter på exponerad jord under lång tid framöver.

Tack

Torbjörn Tyler tackas storligen för hjälp med bestämning av insamlat material, samt för uppgifter om inventeringen 2005. Vidare tackas Öresundsbrokonsortiet för att föreningen ges tillträde till Pepparholm för inventering.

Litteratur

- ArtDatabanken 2015. *Rödlistade arter i Sverige 2015*. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- Hallingbäck, T. 2008. *Artfaktablad för smal toffel-mossa*. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- Örneberg, B., Snogerup, S., Snogerup, B., Segerbäck, L., Runeson, L. & Porenus, A. 2012. Floran på Pepparholm – en fältstudie i växtsuccession. *Botaniska Notiser* 145:1 1–32.

Tabell 1. Mossor funna på Pepparholm 2005 respektive 2016. För 2016 har mossornas frekvens skattats grovt som allmän (A), tämligen allmän (T), mindre allmän (M) eller sällsynt (S).

Art	Fynd 2005	Fynd 2016	Frekvens 2016
Stor fickmossa <i>Fissidens adianthoides</i>		x	M
Blek fickmossa <i>Fissidens dubius</i>		x	S
Brännmossa <i>Ceratodon purpureus</i>	x	x	A
Plyschmossa <i>Ditrichum flexicaule</i>		x	S
Kalkjordmossa <i>Dicranella varia</i>	x	x	T
Stor klockmossa <i>Encalypta streptocarpa</i>		x	M
Smal toffelmossa <i>Aloina aloides</i>		x	S
Liten toffelmossa <i>Aloina brevirostris</i>		x	M
Styv toffelmossa <i>Aloina rigida</i>		x	T
Liten neonmossa <i>Barbula convoluta</i>	x	x	A
Stor neonmossa (<i>fastigiata</i>) <i>Barbula unguiculata</i> var. <i>fastigiata</i>		x	M
Stor neonmossa (<i>unguiculata</i>) <i>Barbula unguiculata</i> var. <i>unguiculata</i>	x	x	A
Röd fotmossa <i>Bryoerythrophyllum recurvirostrum</i>		x	S
Kalklansmossa <i>Didymodon fallax</i>	x	x	A
Orange lansmossa <i>Didymodon insulanus</i>		x	M
Trubblansmossa <i>Didymodon tophaceus</i>	x	x	M
Salttuss <i>Hennediella heimii</i>		x	S
Spetsig rullmossa <i>Pseudocrossidium hornschurchianum</i>		x	S
Sandskruvmossa <i>Syntrichia ruraliformis</i>		x	T
Takmossa <i>Syntrichia ruralis</i>	x	x	T
Kortbladig kalkmossa <i>Tortella inclinata</i>		x	M
Tandtuss <i>Tortula lanceola</i>	x		
Murtuss <i>Tortula muralis</i>	x	x	T
Hårgrimmia <i>Grimmia pulvinata</i>		x	M
Murblommossa <i>Schistidium crassipilum</i>		x	M
Spåmossa <i>Funaria hygrometrica</i>	x	x	S
Hängbryum <i>Bryum algovicum</i>	x	x	M
Backbryum <i>Bryum archangelicum</i> ssp. <i>imbricatum</i>		x	T
Silverbryum <i>Bryum argenteum</i>	x	x	S
Murbryum <i>Bryum caespiticium</i>	x	x	S
Skruvbryum <i>Bryum capillare</i>	x	x	S
Brännbryum <i>Bryum creberrimum</i>	x		
Kornbryum <i>Bryum dichotomum</i>	x	x	S
Mellanbryum <i>Bryum intermedium</i>		x	S

MOSSFLORAN PÅ PEPPARHOLM 2016

Art	Fynd 2005	Fynd 2016	Frekvens 2016
Kärrbryum <i>Bryum pseudotriquetrum</i> var. <i>pseudotriquetrum</i>		x	M
Halsbryum <i>Bryum turbinatum</i>	x	x	S
Skärgårdsbryum <i>Bryum</i> cf. <i>warneum</i>	x		
<i>Bryum</i> -hybrid <i>Bryum</i> x		x	S
Rödskaftad hättmossa <i>Orthotrichum anomalum</i>		x	M
Hårhättmossa <i>Orthotrichum diaphanum</i>		x	S
Späd krypmossa <i>Amblystegium serpens</i>		x	M
Spjutmossa <i>Calliergonella cuspidata</i>		x	M
Spärrkrokmossa <i>Drepanocladus polygamus</i>		x	M
Blek gräsmossa <i>Brachythecium albicans</i>	x	x	T
Kalkgräsmossa <i>Brachythecium glareosum</i>	x	x	A
Stor gräsmossa <i>Brachythecium rutabulum</i>	x	x	A
Kalklockmossa <i>Homalothecium lutescens</i>	x	x	T
Spärrsprötmossa <i>Kindbergia praelonga</i>		x	S
Lundsprötmossa <i>Oxyrrhynchium hians</i>		x	S
Pösmossa <i>Pseudoscleropodium purum</i>		x	S
Parkgräsmossa <i>Sciuro-hypnum populeum</i>		x	S
Cypressfläta <i>Hypnum cupressiforme</i> var. <i>cupressiforme</i>		x	T
Kopparfläta <i>Hypnum cupressiforme</i> var. <i>lacunosum</i>		x	S
Kragpella <i>Pellia endiviifolia</i>	x	x	T

Figur 8. Mossinventering på Pepparholm den 16 april 2016. Foto: Staffan Nilsson.

Kritsuga *Ajuga genevensis* L. i Skåne och på andra håll

Jan Thomas Johansson

Sammanfattning

Kritsugan har varit och är en av Sveriges sällsyntaste kärllväxter. Som troligen vildväxande var den under 1800-talet känd från några få lokaler i sydvästra Skåne. Den fanns kvar på en av dessa, i Limhamnstrakten, ända fram till mitten av 1900-talet. Kritsugan försvann från lokalerna huvudsakligen på grund av uppodling och annan exploatering. Arten har även förts in till Sverige som prydnadsväxt och som inblandning i gräsfrö och på ett antal lokaler från Skåne till Dalarna har den förvildat sig, oftast tillfälligt. Kritsugor från den sista kända ursprungliga förekomsten i Limhamnsområdet har nyligen planterats ut i och nära Limhamns kalkbrott.

Kritsugans kännetecken

Kritsugan *Ajuga genevensis* L. (Lamiaceae; Fig. 1a, 1b) är en tätt ullhårig till nästan kal flerårig ört, som kan bli uppemot 4 dm hög, men oftast betydligt lägre. Den har krypande jordstammar (rhizomer), men saknar ovanjordiska utlöpare (stoloner). Bladen är 3–12 × 0,8–5 cm, omvänt äggrunda till avlångt omvänt äggrunda, grovsågade till grunt flikiga, med kilformad bas och de nedre är samlade i rosett. Basalbladen är långskaftade och har vanligen vissnat före blomningen, medan stjälkbladen är kort- eller oskaftade. Blomkransarna är sex- till mångblommiga och sitter i vecken av välutvecklade stödblåd, vilka är omvänt äggrunda, vanligen flikiga och föga längre än blommorna. De nedre stödbladen är vanligtvis trespetsade, medan de översta är helbräddade, mindre och ofta kortare än blommorna. Fodret är 4–6 (–7) mm långt och klocklikt. Det har minst tio nerver och fem likformiga tänder, som är ungefär lika långa som foderröret. Kronan är 12–20 mm lång och vanligen klarblå (ibland rosa eller vit). Kronpipen är längre än fodret och bär en

hårkrans inuti. Överläppen är urnupen och mycket liten. Underläppen är treflikig med tvåklaven mittflik. Ståndarna är längre än kronan och har oftast håriga strängar. De främre ståndarna är längre än de bakre. Delfrukterna är nätådriga och har ett fettrikt bihang (elaiosom), som är bildat av blombotten och anpassat till spridning med myror. Kritsugan blommar oftast från april till juli, men blomningen kan ibland återupptas under eftersommaren och hösten. Det diploida kromosomtalet är $2n=32$. Kritsugan kan hybridisera med blåsuga *Ajuga pyramidalis* och revsuga *A. reptans* och hybriderna liksom ren kritsuga odlas ofta som prydnadsväxter. Kritsugans blad angrips ibland av mjöldaggsarten *Erysiphe bicellata*.

Kritsugans utbredning i världen

Kritsugan förekommer i stora delar av södra och mellersta Europa och österut till Kaukasus och de centrala delarna av europeiska Ryssland samt norrut till mellersta Baltikum (Fig. 2). Den saknas som vildväxande på Iberiska halvön och Medelhavsöarna, Brittiska öarna och i nordvästra och norra Europa. Utanför sitt naturliga utbredningsområde förekommer den ibland som förvildad från prydnadsväxtodling eller som adventiv (bl.a. införd med gräsfrö), även i östra Nordamerika (se Citerade nätsidor).

I Medelhavsområdet är den huvudsakligen en bergsväxt. Den växer från låglandet och upp till mer än 1 700 m ö h, helst på kalkstens- eller dolomitberggrund. Oberdorfer (1979) bedömer kritsugan som en typisk *Mesobromion*-art, som är ledart (karaktärsart) för växtsamhällsklassen *Festuco-Brometea*, men även förekommer i växtsamhällsordningarna *Geranion sanguinei* och *Convallario-Agrophyron*. Den växer exempelvis i kalktorrängar, på torra backar, sandfält samt i skogs- och vägkanter jämte

Fig. 1a och Fig. 1b. Kritsuga *Ajuga genevensis*. Odlat material från Limhamn, Skåne. 11/9 2016.

andra ljusrika och delvis kulturpåverkade vegetationstyper. Den trivs på varma, måttligt torra, näringsfattiga till måttligt näringsrika, svagt till måttligt sura men huvudsakligen kalkhaltiga, mer eller mindre mullrika, lösa ler- och sandjordar. Den är pionjär på naken jord – således något av en kolonisationsart. Den förökar sig vegetativt med hjälp av jordstammar, som under gynnsamma betingelser kan växa med åtskilliga decimeter under en växtsäsong. Blommorna pollineras av bin och mindre humlor och fröna är åtminstone delvis myrspridda.

Kritsugans förekomster i Nordeuropa och på Brittiska öarna

Brittiska öarna. I England fanns kritsugan under flera år naturaliserad på kalkrika torrängar nära Churn i Berks och på dyner nära Hayle i västra Cornwall (Clement & Foster 1994; Stace 2010), dit den lär ha förts in som förorening bland foderväxter.

Finland och Estland. Kritsugan är i Nordeuropa förvildad eller införd med gräsfrö eller ballast norrut till mellersta Norge, Dalarna och mellersta Finland. I Finland och Estland har den från och till förekommit som tillfälligt

förvildad från odling samt längs järnvägar, i gräsmattor och trädor (Hämet-Ahti m.fl. 1998; Leht 2010). Den tidigaste litteraturuppgift som jag har funnit för Finlands del är prof. Linkolas fynd i Sulkava i södra Savolaks 1932 (Anonym 1934).

Norge. I Norge är kritsugan likaledes införd med gräsfrö med människans hjälp till Oslotrakten, nära Kristiansand samt Fana och Bruvik i Hordaland (Nordhagen 1940). Lid (1952) noterar den som införd i sen tid till vägar och järnvägar i Aker, Vennessla, Fana, Bruvik och Evanger.

Danmark. I Danmark är kritsugan tillfälligt förvildad eller införd som förorening i gräsfrö. Pedersen (1969) nämner två förekomster: gräsmark vid Ørholm 1907 och vägkant vid Skanderborg 1916. Under Telemark Botaniske forenings ekskursion till Møn i juni 1998 fann man fyra blommande exemplar av en *Ajuga*-art som hastigt bestämdes till *A. genevensis* (se Citerade nätsidor). Fyndet finns inte senare rapporterat och inte heller medtaget i *Atlas Flora Danica* (Hartvig 2015); kanske rör det sig om en felbestämning av revsuga, som sedan länge är känd från Møns Klint.

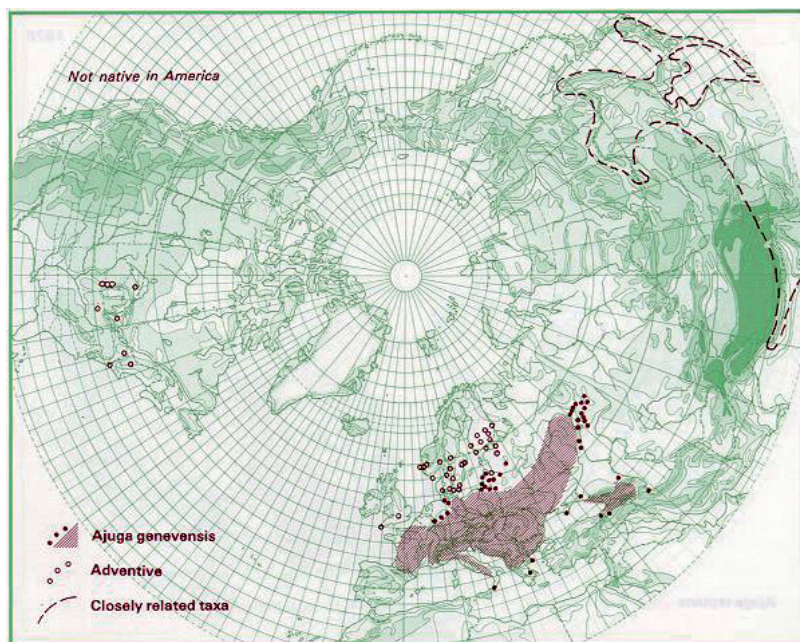

Fig. 2. Kritsugans utbredning på jorden. Efter Hultén & Fries (1986).

Kritsugans förekomster i Sverige utanför Skåne

Att döma av den litteratur och de herbarieexemplar som har stått till mitt förfogande jämte uppgifter i Artportalen har kritsugan förutom i Skåne blivit anträffad i Blekinge, Småland, Bohuslän, Västergötland, Östergötland, Stockholmstrakten och Dalarna. Förmodligen har den förekommit på spridda platser utöver nedanstående, men jag har inte lyckats finna indicier på detta. Den är överallt utom sannolikt på vissa lokaler i sydvästra Skåne antingen förvildad från odling eller adventiv (med gräsfrö, ballast etc; se vidare Hylander 1943, sid. 25).

Blekinge. I Blekinge har kritsugan samlats in i Karlskrona 1890 (H. G. Lübeck i LD), där den troligtvis var odlad, Hällevik i Mjällby 1913 (G. Johansson i S; Holmgren 1941 och 1942; Fröberg 2006). Vid Kummeln i Augerum planterades arten in av lektorn och amatörbotanisten Emil Rundkwist (Fröberg 2014), vars dotter Astrid Rundkwist pressade den härifrån 1928 (LD). Den finns i skrivande stund fortfarande kvar på lokalen, där ungefär 27 plantor/tuvor växer under ett buskage i en betad hage (se Artportalen).

Småland. Kritsuga samlades i Råslätt i Ljungarum nära Jönköping 1908 av Erik Asplund (belägg i UPS). Edqvist & Karlsson (2007) antar att den växte i den övergivna parken intill skogvaktarskolan. Från Jönköping finns ett ark med blåsugor insamlade av B. Hedvall 1922 (material i LD). På samma ark finns två exemplar av kritsuga och högst sannolikt har kritsugorna av misstag monterats på samma ark som blåsugorna. På Artportalen (rapportörer Jan Henriksson och Gunvald Bruce) finns uppgift om kritsuga odlad i Gamleby i Västerviks kommun 2016. Här kan också läggas till odlad och förvildad kritsuga i Fridafors nära gränsen till Blekinge (material från Limhamn, se nedan).

Bohuslän. Kritsugan var känd på ett litet gräsbevuxet område bland sten och grus på stranden strax söder om Valbodalen (Långevik) i Lysekil under minst 20 år och samlades där såväl 1930 som 1950 av Harald Fries (belägg i GB). Den kan ha anlänt dit med ballast, då området tidigare användes för lastning av sten (Fries 1931). Andra förekomster i Bohuslän är Stenkyrka kyrkogård på Tjörn 1936 (Särn, belägg i LD) samt Fläskö i Kville (Tanums kom-

mun) 1955 samlad av The Svedberg (belägg i UPS; Blomgren, Falk & Herloff 2011).

Västergötland. Hasselrot (1967) förtecknar insamlingar av kritsuga från Mösseberg 1939, ”spridd från äldre odling över gräsmark” (Axel Hilleström, LD), Hasslerör, Sundsmarken, i Hassle 1962 (Karl Hasselrot, LD) samt från Lerums samhälle (N. Lahrin) och Oskarshöjd (Lerums socken) 1897 ”subspons.” (C. G. H. Thedenius, LD). Bertilsson m.fl. (2002) skriver att kritsugan är inkommen som förorening bland gräsfrö och odlad som prydnadsväxt i Västergötland. Följande insamlingar listas: Alingsås samlad av O. Ahlström 1889 (material i GB) samt i en park i Arendal i Lundby på Hisingen (Göteborg) samlad av C. Åkermark 1905 (belägg i GB) och av Harald Fries 1945 (material i GB och S). Från lokalen i Arendal rapporterade Fries 1945 även hybriden mellan kritsuga och blåsuga (Hylander 1945; belägg i LD). Från Skallsjö i Lerum, Mösseberg vid Falköping samt skolträdgård i Skövde har odlade kritsugor samlats in. En sentida förekomst 200 m sydöst om Näckrosdammen i Änggårdsbergen i Göteborg (1–3 exemplar under åren 2005–2015) finns rapporterad på Artportalen.

Östergötland. Från Borggård i Finspångs kommun finns en insamling från 1906 (Ad. Trägårdh, LD) av odlade plantor som uppges ha förts dit från Limhamn.

Stockholmstrakten. Kritsugan har i Stockholmstrakten blivit funnen av Klas Linroth 1896 på dikeskant väster om Ringvägens hållplats i Saltsjöbaden i Nacka kommun (belägg i LD) samt på en dikeskant nära Kolström på Värmdö 1904 (belägg i S; Aulin 1914; Almquist & Asplund 1937). På båda platserna anges den som adventiv och troligtvis tillfällig.

Dalarna. I Dalarna är kritsugan anträffad som tillfällig på en gräsplan i Höglunda i Orsa kommun 1918 (material i UPS), insamlad av provinsialläkaren och amatörbotanikern N. A. Ahlberg (Almquist 1949).

Kritsugans förekomster i Skåne under 1800-talet

Kritsugan samlades första gången i Skåne – och därmed i Nordeuropa – av Elias Fries på ängsmark vid Limhamn nära Malmö den 6 juli 1817 (belägg i UPS). Han beskriver den som talrik (”in pratis & sæpibus ad Limhamn prope Malmö copiose”, under det då gängse namnet *Ajuga alpina*; Fries 1819). Hartman (1820) citerar denna uppgift som ”mellan Malmö och Limhamn”. Göran Wahlenberg träffar under sin resa i Skåne 1822 provisor Dillén i Malmö. Denne visar en del rara fynd ur sitt herbarium, varvid Wahlenberg kan anteckna att kritsugan ”finnes vid Limhamn icke just vid nu varande kalkbrotten, utan hitom dem i gropar” (Gertz 1942). Tydligt har Wahlenberg inte sett levande kritsuga själv på Limhamn, för i så fall skulle han säkerligen ha avbildat arten i Svensk Botanik (band IX–XI innehåller bilderna från hans Skåne-resa). Ett knappt årtionde senare skriver Fries (1828): ”Längst ut på kusten i Skåne från Malmö till Trelleborg riklig till exempel vid Limhamn, Ahlstad; och i Engeltöfta park till viken Engeltöfta” (”In extimis litoralibus Scaniae a Malmö ad Trelleborg passim copiose v[erbi] c[ausa] ad Limhamn, Ahlstad; nec non in Engeltöfta park ad sinum Engeltöfta.”; ”Engeltöfta är förvisso detsamma som Ellebogen). I Flora Suecica har Wahlenberg (1824) noterat ”på starkt upphöjda fält särskilt ovanpå lager av sedimentär kalksten vid Limhamn i sydvästra Skåne riklig” (”in campis maxime elatis supra stratum calcis e formatione sedimentaria ad Limhamn Scaniae meridionali-occidentalis copiose”) och i andra upplagan (Wahlenberg 1831) har han här lagt till ”från trakten av Trelleborg” (”exinde versus Trelleborg”). I sin Skåne-flora anger Fries kritsugan som riklig i fuktiga (sic!) ängar vid Limhamn och därifrån till Alstad nära Trelleborg och att den även är samlad i Ängeltöfta park (”copiose in pratis humidis ad Limhamn, inde sparsim ad Ahlstad prope Trelleborg; etiam in Engeltöfta park lecta”; Fries 1835). Hartman (1832, 1838) återger uppgifterna från Fries och Wahlenberg

som ”öppna fält nära vestr. kusten” ... ”Trelleborg, Malmö, upp till Engeltofta” och senare (Hartman 1843, 1849) ”torra st. kritbackar ... Trelleborg; Malmö vid Limhamn. Engeltofta.”. Det fanns och finns minst två olika Ängeltofta: ett nära Barkåkra utanför Ängelholm och ett i Lilla Slågarps socken norr om Trelleborg. Att den skulle ha funnits vildväxande i trakten av Ängelholm verkar långsökt. Från ”Trelleborg” samlades kritsugan av en Ahlström (belägg i S), men denna lokal kan vara liktydig med ”Ahlstad” eller ”Engeltofta” (Ängeltofta) i Lilla Slågarp. Det finns fyra olika närbelägna Alstad (Alstad, Stora Alstad, Lilla Alstad och Fru Alstad) norr om Trelleborg och vilket ”Ahlstad” som åsyftas är idag omöjligt att avgöra. Lilja (1870, se nedan) påstår dock att det är Fru Alstad.

Lilja (1838) ger som vanligt en betydligt mera utförlig beskrivning över förekomsten i Skåne: ”Öfvergångsformationer på torra backar helst med kritbotten, rar, t. ex. *Sånekulla öster om Limhamn vid vägen åt Ribersborg* i mängd stor och präktig, på kritbackarna vid Limhamn i mängd och derifrån sparsamt till Alstad vid Trelleborg. (*Engeltofta park*, Fr. männe ej följande [=Ajuga reptans] som skall någon gång variera utan rotskott?).” I andra upplagan (Lilja 1870) skriver han: ”Torra backar, wid wallar på krithaltig botten, sällsynt, Engeltofta på kullar n. om parken (Lönegren), mell. Ribersborg och Sånekulla wid tångwallar, Limhamn i mängd, Bondesons furulund, Bunkeflo, Töringelund (A. Tullberg), Fru Alsta etc., sakn. i Danmark.” I Areschougs Skåne-flora (Areschoug 1866, 1881) står det något mera knapphändigt: ”sällsynt på torra backar och betesmarker, på kritbackarne omkring *Limhamn* samt derifrån på liknande ställen strövis ända mot *Trelleborg, Engeltofta* i parken (i sednare tider ej derstädes anträffad, så vidt författaren vet)”.

Kritsugans förekomster i Skåne efter 1800-talet

Redan under 1800-talets senare del tycks kritsugan sålunda vara försvunnen från alla sina

lokaler utom i gränsområdet mellan Limhamn och Bunkeflo socken. Pählman (1921) beskriver artens försvinnande: ”Stora vidder, som då lågo orörda och på vilka Ajuga fann sin trevnad, äro delvis uppodlade, delvis genom kalkbrytning förvandlade till sterila marker.” ”Här och där fann den dock en plats, där den kunde hämta andrum, kanske t. o. m. för alltid finna en hemvist, där den kunde leva och blomstra. Så tycktes kunna bliva fallet i en liten barrskog ... å Elinelunds ägor. Då jag en dag sommaren 1914 besökte platsen, funnos där med säkerhet flera hundratal kraftiga exemplar av *A. genevensis*, och någon fara för dess fortbestånd tycktes ej då vara förhanden. Under mina fortsatta undersökningar samma dag fann jag till min glädje ett rätt stort bestånd – 75 å 100 plantor – i vacker blomning på en gammal pilvall, omkring 400 meter n. v. om den nyssnämnda skogen. Så vitt jag vet, var denna lokal av botanister okänd. Några år senare – jag vill minnas det var år 1917 – for jag åter ut till Limhamn för att se huru det stod till med Ajuga. Den av mig upptäckta lokalen å pilvallen var dess bättre orörd och någon synbar skövling av plantan hade ej ägt rum. Även i år [1921] har jag besökt Limhamn. Några nya lokaler för Ajuga har jag ej kunnat finna, men till min glädje har jag återsett den å den gamla pilvallen, visserligen medtagen av den svåra torkan men dock i liv. Vallen, på vilken den växer, ligger mellan Skånska Cementaktiebolagets och Hyllie boställes ägor...” Jag måste tyvärr göra salig Pählman besviken beträffande hans fynd av den ”nya” växtplatsen; den torde nämligen vara densamma som lokalerna ”Limhamn, vid furulundarna” och ”Hyllie Furulund” (kanske även ”Bondesons furulund”) där den samlades redan 1869 och på 1880- och 1890-talen (flera insamlingar i LD).

I våra dagar är det svårt att återfinna de platser, där kritsugan växte. Att döma av lokalangivelserna förekom den på flera olika ställen i trakten av Limhamn och på en del av dessa verkade den att ha varit riklig. Med ledning av anteckningarna på många av herba-

rietetiketterna kan man dock skaffa sig en viss uppfattning om dess utbredning i det området. Några exempel på formuleringar: ”nära kalkgruvorna”, ”Limhamnsfältet och bakom nuvarande Kommunhuset”, ”i gamla gropar efter kalkbrott”, ”Limhamn, på utfyllningen, kalkbacke”. Litteraturuppgifter, särskilt hos Lilja (1838, 1870) och Pählman (1921), ger även viss ledning (se ovan): ”Sånekulla öster om Limhamn vid vägen åt Ribersborg ... på kritbackarna vid Limhamn”, ”mellan Ribersborg och Sånekulla vid tångvallar, Limhamn, Bondesons furulund”, ”pilvall på Elinelunds ägor”, ”vall mellan Skånska Cementaktiebolagets och Hyllie boställes ägor”, ”Hyllie, Annetorp i furudungen”. Några avvikande lokaluppgifter är följande: ”Vintrie i Bunkeflo 1905”, ”Malmö” (1835, 1865 och 1907) samt ”Limhamn-Klagshamn, ängsbacke 1928”, men jag antar att även dessa hänför sig till området nära Limhamn och Bunkeflo. Det föreligger även ett antal besynnerliga lokalangivelser från Carl Schäffer, vilka jag inte har lyckats styrka med några herbariebelägg eller ens litteraturuppgifter. Med undantag av ett par insamlingar från Limhamn förefaller dessa förekomster som ytterst tveivelaktiga. De har dock medtagits på kartbilden hos Weimarck & Weimarck (1985) och finns angivna i Skånes Floras kortregister, dock utan uppgifter om belägg eller litteraturkälla: ”Klagshamn på torra strandområden 1890-t.”, ”Hököpinge: torra strandområden 1890-t.”, ”Bernstorps backe 1890-t.” samt ”Knösen, Skanörs ljung vid Öresundssidan 1930-t.”. Så länge som dessa uppgifter inte kan styrkas, så torde de få betraktas som kuriosa och bör inte beaktas. Den 18 maj 1931 besöktes en av de gamla Limhamnsförekomsterna av medlemmar i Lunds Botaniska Förening (Anonym 1932). Man kunde då konstatera att kritsugan fanns kvar med minst ett tjugotal exemplar. ”Tack vare markinnehavarens omsorger är växtlokalen i fråga nu portförbjuden för växtsamlare” (Sylvén 1932). Drygt femton år senare tycks den vara försvunnen från sin sista förmodat indigena lokal. Jag vill i detta sammanhang

gärna citera Helge Rickman: ”Här är ännu en av Skånes ’heliga’ blomster. Den har haft sin huvudförekomst vid Limhamn men även setts neråt Skanör och Trelleborg. Genom uppodling förstördes den ena lokalen efter den andra, och den sista torde ha varit en almvall i en åker mellan Bunkeflo och Limhamn, där jag ännu 1946 såg den i ett 30-tal individ. Sedan blev almarna nedhuggna och vallen upplöjd, och så var den sagan all. Jag har dock sett den i ett eller annat ex. på villagräsmattor i Limhamn, exempelvis Valborgsgatan. Där såg jag 2 ex. så sent som 1964, dock säkert förvildade.” (H. Rickman i brev, november 1979).

I ett kapitel i boken *Natur i Skåne* formulerar sig Henning Weimarck som om kritsugan fortfarande funnes kvar något år efter 1946: ”Längre fram på året, i månadsskiftet maj-juni, då sommaren gjort sitt intåg, är tiden inne att vid Limhamn se kritsugan, *Ajuga genevensis*. Detta är en av våra allra sällsyntaste växter: kanske blott ett 10-tal individ leva kvar f. n., och så vitt man känner, finnas dessa inom ett mycket begränsat område.” (Weimarck 1947). Vidare säger han: ”Sammanlagt har växten varit bekant från högst 7 lokaler”, men ”Inom kritsugans forna utbredningsområde, som sträckte sig från Limhamn ned mot Trelleborg, ha de lämpliga lokalerna till stor del blivit bebyggda eller uppodlade.” Nils Sylvén skriver en bit in på 1950-talet om kritsugans förekomst i Skåne: ”På sin sist kända fristad vid Limhamn har arten under senare år förgäves eftersökts” (Sylvén 1953). Det hjälpte knappast att den fridlystes i hela Malmöhus län den 15 mars 1935 (Gertz 1937; numera är arten fridlyst i hela Skåne län). I sin Skåne-flora från 1963 anser Weimarck förbryllande nog att kritsugan dog ut redan på 1930-talet: ”Kalkbackar mellan Malmö, Skanör och Trelleborg; senast observerad vid Limhamn på 1930-talet”.

Helge Rickman kommenterar kritsugans förekomst på Limhamn i en liten artikel i LBF:s medlemsblad (Rickman 1973): ”senaste växtplatsen för *Ajuga genevensis* var ju Limhamns-trakten, där den då och då fortfarande

kan återfinnas sporadiskt på gräsmattor; den sista gång jag såg växten spontant kring Limhamn var 1949, då den växte rätt talrikt på en vall mellan Bunkeflo och Limhamn, planterad med almar; denna vall blev senare upplöjd och lokalen helt förstörd”. Uppgiften om att kritsugan skulle ha observerats på Limhamn så sent som år 1949 citeras även av Projekt Linné (Nilsson & Gustafsson 1976). Men därefter ska den inte ha varit sedd ”trots omfattande efterforskning”. Enligt Weimarck & Weimarck (1985) blev den senast funnen där 1946, medan Tyler (2007) anger: ”Som spontan senast uppgiven 1940 från Limhamn i Malmö (anonym i UPS)”. Rickman är en av de sista som observerade och även samlade kritsugan på Limhamn (belägg i LD). År 1934 fann han den på en ”vägren mellan Limhamn och Bunkeflo”, 1946 på en ”almbevuxen vall i åker mellan Bunkeflo och Limhamn” och så sent som 1964 på en ”åkerren” på Limhamn.

Nilsson & Gustafsson (1976) misstänker – kanske på goda grunder – att växtsamlandet kan ha varit en bidragande orsak till artens

försvinnande åtminstone på dess sista lokal på Limhamn. På lokalerna i Limhamnstrakten tycks kritsugan visserligen ha varit riklig under 1800-talet och början av 1900-talet, men det är ett faktum att det finns åtminstone drygt 80 insamlingar därifrån bara i landets största offentliga herbarier. Sammanlagt måste det ha insamlats hundratals exemplar mellan 1820 och 1946.

Enligt författarna till Projekt Linné-rapporten fanns ”autentiskt svenskt material (uppdrivet från frö) från Limhamn (Sibbarp) i odling dels privat (Malmö) och dels i Helsingborgs botaniska trädgård”. Den förstnämnda odlingen tillhörde Helge Rickman och den är sedan många år försvunnen och från Helsingborgs botaniska trädgård (Fredriksdal) är kritsugan utgången sedan länge (Jacob Sandberg, muntl.).

Däremot upptäcktes i samband med en inventering 1992 en förekomst av kritsuga intill en nyanlagd väg nära P6 kasernområde på Näsby fält 800 m SSV om Näsbygård i Kristianstad (Svensson & Roosvall 1993; be-

Figur 2. Lokalen för kritsuga i Kristianstad, ett dike utmed Stridsvagnsvägen vid Högskolan. Foto: K.-A. Olsson.

lägg i LD). Olsson (2006) tidigarelägger dock upptäckten till "slutet av 1980-talet". Beståndet växte vid upptäckten på en yta av nästan 10 m². Man antog att kritsugan hade spridit sig till den nuvarande vägsblänken från en koloniträdgård, som tidigare fanns i närheten av lokalen intill den nuvarande Högskolan i Kristianstad. Sålunda skriver Olsson (2006) att vägen "anlades under 1960-talet och eftersom denna går genom ett område där det tidigare har funnits koloniträdgårdar är det troligt att kritsugan ursprungligen odlats i närheten." Tyler (2007) anser dock att den är "införd med orent gräsfrö och de nu aktuella förekomsterna är av sådant ursprung". Under dess vegetationsperioder har gräsklippare kört över och huggit av beståndet (Anonym 1996). År 1996 inhägnades förekomsten med ett lågt staket och planerna var att växtplatsen i stället skulle slås en gång om året, för att förhindra igenväxning (Anonym 1997). Trots att lokalen har föreskrifter för skötsel enligt den kommunala detaljplanen växte den igen med högt gräs. Efter upptäckten av det första beståndet vid Stridsvagnsvägen intill högskolan hittades kritsugan ett hundratal meter från den första lokalen och dessutom i Elmetorp 1,4 km SV om Näsbygård. Antalet blommande skott på lokalen vid Stridsvagnsvägen varierade under åren 1995–2004 mellan 43 och över 700 (Olsson 2004). Under senare år har kritsugan stadigt minskat i antal från nära 300 till drygt 200 år 2012, högst 25 år 2015 och 17 exemplar 2016 (uppgifter från Artportalen). På den närliggande lokalen på en gräsmatta vid högskolans västra sida har antalet blommande skott åren 2000–2004 legat mellan några tiotal och över 80. Förekomsten i Elmetorp var en dikeskant intill en väg och där räknades åtta till över 50 blommande skott åren 2000–2004 (Olsson 2004). På denna plats har kritsugan därefter successivt minskat i antal och senast observerats år 2011 (uppgifter från Artportalen). I skrivande stund tycks det alltså enbart finnas ett litet bestånd av kritsuga kvar i Kristianstad.

Räddning genom odling – kritsugan åter efter 70 år

Kritsugan har odlats och odlas alltjämt som prydnadsväxt och det finns flera insamlingar från platser i Skåne där kritsugan antingen har varit direkt odlad eller också förvildad från odling. Några sådana förekomster är Lövestad (1890), Lomma (1892), Hörby vid Ringsjön (1910), Eslöv (1929, inplanterad från Limhamn), Svalöv (1919, 1933 och 1936, inplanterad från Limhamn), Limhamn (1929) och Lilla Harrie (1956). En insamling bär på etiketten "Benestad, Jarl Hemberg 1904", något som i förstone tyder på en gammal förekomst på Benestad backar, men det rör sig förmodligen om odlade exemplar eller en förväxling av lokaler. Kritsugan har understundom hybridiserat med den mera allmänt odlade revsugan, exempelvis i Hörby 1896 och Badhusparken i Landskrona 1945.

Sammanfattningsvis kan sägas att det enda område i Sverige där kritsugan som troligen indigen har varit rikligt förekommande och även funnits ända in mot mitten av 1900-talet är trakten av Limhamn i Hyllie och Bunkeflo församlingar. Att den skulle ha förekommit längre åt norr och längre åt söder har bara delvis kunnat styrkas med belägg. Fram till 1800-talets senare del har den enligt litteraturuppgifter vuxit även på platser norr om Trelleborg. Något herbariebelägg från lokalen "Ahlstad" (Alstad) hos Fries (1828, 1835) – "Fru Alsta" hos Lilja (1838) – har jag inte lyckats återfinna. Det kan dock ha existerat sådana under 1820- och 1830-talen, men dessa kan sedermera ha förkommit. Lilja (1870) betvivlar först uppgiften för kritsuga från "Engeltofta park" och misstänker förväxling med revsuga. Tydligt har han fått se Lönnegrens belägg därifrån senare, eftersom han i andra upplagan (Lilja 1870) rättar in sig i ledet med kommentaren "Engeltofta på kullar n. om parken (Lönnegren)". Jag har bara kunnat finna en insamling från "Engeltofta", nämligen av en studerande Schraelius (herb. E. Fries i UPS). De få övriga insamlingar vilka ligger närmast rent geografiskt anger bara

”Trelleborg” (material i LD och S). Ängeltofta (Engeltofta) var en gård på Haglösa nr 3 i Lilla Slågarps socken (uppgifter från Ortnamnsregistret) och lokalen bör alltså ha legat blott några kilometer sydväst om Alstad. Den enda uppgift om förekomsten ”Töringelund” som jag har funnit är hos Lilja (1870) och någon insamling därifrån har jag inte sett. Alltså bör även denna uppgift tillsvidare tas med reservation. Intressant är dock att Bengt Sandkull i samband med Millora-inventering i slutet av maj 2012 fann två små bestånd av kritsuga i närheten av Arriesjön i Arrie och detta område ligger bara ett par kilometer sydväst om Töringelund (Töringe socken). Bengt skrev nyligen i ett e-brev till mig följande: ”Den första lokalen är belägen i en lerig backe ner mot Arriesjön med en del lövträd. Jag besökte den flera gånger, senast 2014 tillsammans med Torbjörn [Tyler]. Det fanns fem, sex plantor ganska nära varandra. Förekomsten verkade vara spontan. Torbjörn tvivlade på att det var ren kritsuga.” ... ”Den andra lokalen var belägen i en öppen, liten ravin ner mot vattnet och innehöll endast två plantor. När jag besökte denna året därpå kunde jag inte hitta någonting. Jag har gått runt hela Arriesjön ... Hela norra sidan är nyskapad och innehåller flera branta slänter. De övriga sidorna av sjön är låglänta och ganska sumpiga.” Måndagen den 19 september 2016 gjorde Rune Svensson, Lars Fröberg och jag ett tappert försök att återfinna kritsugan vid Arriesjön. Dessvärre visade det sig att ett alltför stort område innefattades av Bengt Sandkulls beskrivning och efter en längre stunds letande insåg vi det lönlösa i försöket. Åtminstone ett litet område såg dock ut att teoretiskt sett kunna härbärgera arten och verkade även stämma överens med Bengt Sandkulls beskrivning av lokalen. Arriesjön är ett före detta grustag, som i senare tid har omvandlats till sjö och våtmark. Att det skulle röra sig om en spontan förekomst i betydelsen indigen är sålunda uteslutet. En förvildad förekomst så pass fjärran från trädgårdar, villasamhällen och liknande är föga sannolik. Min egen hypotes – som dock väntar

på sin verifikation – är att kritsugorna helt enkelt har planterats där.

Någon gång innan kritsugan dog ut från sin sista svenska förmodat indigena lokal samlade Helge Rickman in en eller flera levande plantor och satte dem i sin trädgård (Helge Rickman, muntl.). Sedan vårdade han dem ömt, de förmerade sig och lektor Hervid Vallin fick material till sin nyanlagda botaniska trädgård på Fredriksdal i Hälsingborg. Här fanns kritsugan i odling, då jag säsongsarbetade där somrarna 1972, 1976 och 1978. Några år senare försvann arten från Fredriksdal. Troligtvis under 1970-talet fick Bengt Örneberg plantmaterial av Helge Rickman och satte detta i sin trädgård (Bengt Örneberg, muntl.). Därifrån flyttades plantor till Bengt Nilssons trädgård i Sölvesborg (Bengt Nilsson, muntl.). Bengt Nilsson skänkte i sin tur några exemplar till Jonny Svensson i Fridafors strax norr om gränsen till Småland (Jonny Svensson, muntl.). Här fortlevde de och ”vandrade” från hans stenparti ner i den hårdkuvade och enligt hans uppgift aldrig konstgödslade gräsmattan, där de spred sig rejält. Förmodligen gynnades de av det kalkhaltiga översilningsvattnet från stenpartiets kalkstenar. Jonny har berättat för mig att de växer så snabbt i hans gräsmatta att han är nödgad till att understundom luka bort delar av beståndet! Materialet är sedan länge borta från Helge Rickmans och Bengt Örnebergs trädgårdar i Malmö. Kritsugor som härstammar från botaniska trädgården på Fredriksdal och som uppges emanera från Helge Rickmans odling i Malmö finns i flera privata trädgårdar i Skåne.

På sensommaren 2015 besökte Lars Fröberg och jag Jonny Svensson och jag fick då till skänks ett antal kritsugor, som jag planterade i min trädgård intill min familjs bostad här i Lund. Under det gångna året 2016 har de små kritsugor som jag förde hit från Jonny vuxit och fortplantat sig vegetativt så snabbt och kraftfullt att även jag har blivit tvungen att gallra arten. Därför har jag under det gångna året haft kontakt med Mats Wirén (Gatukontoret i Malmö), och han blev från första stund

mycket intresserad av en utplantering så nära som möjligt de ursprungliga lokalerna vid Limhamn. I slutet av augusti åkte vi sålunda runt i området och fann några platser som eventuellt kunde vara lämpliga för plantering av kritsugor. På tolv ställen satte vi sammanlagt ett 15-tal större och mindre exemplar och Mats har sedan dess haft uppsikt över dem och har upprättat en detaljerad karta över samtliga individ. Jag avstår dock här från att lämna ut dessa detaljerade uppgifter, eftersom det kan finnas en och annan som hellre ser dessa plantor i sin egen odling än ute på det fria fältet. Det ska bli spännande att se om och hur de utvecklas. Lyckas utplanteringsarna, kan vi betrakta kritsugan som återkommen till ”fosterjorden”.

Tack

Jag vill tacka Lars Fröberg för all hjälp med uppgifter från det Virtuella Herbariet och från Milloras databas samt för granskning av manuskriptet. Tack också till Mats Wirén (Gatukontoret i Malmö) för att han har berett tillgång till Limhamns kalkbrott och dess närmaste omgivningar för utplantering av kritsugor. Dessutom vill jag tacka Mats Hjertson (UPS) samt Arne Anderberg och Göran Odelvik (S) för information om några av de äldsta insamlingarna från Skåne. Sist men inte minst vill jag rikta ett varmt tack till Jonny Svensson för att han har ställt kritsugor till förfogande för utplantering i Limhamnsområdet.

Citerad litteratur

- Almquist, E. 1949: Dalarnes flora. – AB Nordiska Bokhandeln, Stockholm.
- Almquist, E. & Asplund, E. (red.) 1937: Stockholms-traktens växter. 2:a uppl. – Botaniska Sällskapet, Stockholm.
- Anonym. 1932: Från Lunds Botaniska Förenings förhandlingar 1931. – Bot. Notiser 1932: 134–136.
- Anonym. 1934: Sammankomster år 1933. – Svensk Bot. Tidskr. 28: 133–151.
- Anonym. 1996: Floraväktarverksamheten i Skåne. Årsrapport 1995. – Lunds Botaniska Förening Medlemsblad 1996(1): 5–51.
- Anonym. 1997: Floraväktarverksamheten i Skåne. Årsrapport 1996. – Lunds Botaniska Förening Medlemsblad 1997(1): 1–40.
- Areschoug, F. W. C. 1881: Skånes Flora, innefattande de fanerogama och ormbunkartade växterna. 2:a uppl. – C. W. K. Gleerups förlag, Lund.
- Aulin, F. R. 1914: Anteckningar till Sveriges adventivflora. – Svensk Bot. Tidskr. 8: 357–377.
- Ball, P. W. 1972: *Ajuga*. – I: Tutin, T. G. m. fl. (red.), Flora Europaea. Vol. 3. Diapensiaceae to Myoporaceae, Cambridge University Press, Cambridge, sid. 128–129.
- Bertilsson, A. m. fl. 2002: Västergötlands flora. – SBT-Förlaget, Lund.
- Blomgren, E., Falk, E. & Herloff, B. (red.) 2011: Bohusläns Flora. – Föreningen Bohusläns Flora.
- Clement, E. J. & Foster, M. C. 1994: Alien Plants of the British Isles. – Botanical Society of the British Isles, London.
- Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007: Smålands flora. – SBF-förlaget, Uppsala.
- Fries, E. M. 1819: Novitiae Florae Suecicae, Partic. V. – Berlingska boktr., Lund.
- Fries, E. M. 1828: Novitiae Florae Suecicae. Editio altera. – Berlingska boktr., Lund.
- Fries, E. M. 1835: Corpus florarum provincialium Sueciae. I. Floram Scanicam scripsit. – Palmblad, Sebell & C., Upsaliae.
- Fries, H. 1931: Bidrag till kännedomen om floran i Göteborgs och Bohus län 5. – Acta Horti Gotob. 6: 21–35.
- Fröberg, L. 2006: Blekinges flora. – SBF-förlaget, Uppsala.
- Fröberg, L. & Nilsson, B. 2014: Kummeln, en oas med förvildade och kvarstående sällsyntheter. – Blekingeblåddran 2014: 10–18.
- Gertz, O. 1937: Fridlysta växter i Skåne. – Skånes Natur 1937: 117.
- Gertz, O. 1942: Bidrag till Skånes Flora. 11. Göran Wahlenbergs botaniska anteckningar under resan i Skåne 1822. – Bot. Notiser 1942: 113–152.
- Hartman, C. J. 1820, 1832, 1838, 1843, 1849: Handbok i Skandinavien Flora, innefattande Sveriges och Norrrikes Växter, till och med Mossorna. Första till och med femte uppl. – Zacharias Haeggström, Stockholm.
- Hartvig, P. 2015: Atlas Flora Danica. – Gyldendal, København.

- Hasselrot, K. 1967: Västergötlands flora. Förteckning över kärlväxter. – Statens Naturvetenskapliga Forskningsråd, Stockholm.
- Holmgren, B. 1941: Några anteckningar om Blekinges adventiv- och ruderatflora. – Bot. Notiser 1941: 65–98.
- Holmgren, B. 1942: Blekinges flora. 2:a uppl. – J. A. Krooks Bokhandel, Karlskrona.
- Hultén, E. & Fries, M. 1986: Atlas of North European vascular plants. North of the Tropic of Cancer I-III. – Koeltz Scientific Books, Königstein im Taunus.
- Hylander, N. 1943: Die Grassameneinkömmlinge schwedischer Parke mit besonderer Berücksichtigung der *Hieracia silvaticiformia*. – Symb. Bot. Upsal. VII: 1.
- Hylander, N. 1945: Ytterligare tillägg och rättelser till Förteckning över Skandinavians växter. 1. Kärlväxter (1941). – Bot. Notiser 1945: 445–460.
- Hämet-Ahti L., Suominen J., Ulvinen T. & Uotila P. 1998: Retkeilykasvio. 3:e uppl. – Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvinmuseo, Helsinki.
- Leht, M. (red.) 2010: Eesti taimede määraja. – Eesti Loodusfoto, Tartu.
- Lid, J. 1952: Norsk flora. Andre utgåva. – Det Norske Samlaget, Oslo.
- Lilja, N. 1838: Skånes Flora, innefattande Skånes fanerogamer och i ett bihang Skånes ormbunkar, de på åkren odlade vext- och sädesslagen och de i öfriga Sverige förekommande fanerogamer utom fjällvexterna, med karakterer, vextställen och nytta, jemte ett vextgeografiskt namnregister m. m. – Berlingska boktr., Lund.
- Lilja, N. 1870: Skånes Flora, innefattande Skånes vilda och odlade växter; en handbok för folkskolor, landtmän, trädgårdsodlare, apotekare och för den studerande ungdomen. Ny omarbetad uppl. – L. J. Hiertas förlag, Stockholm.
- Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1976: Projekt Linné rapporter 1–13. – Svensk Bot. Tidskr. 70: 165–175.
- Nordhagen, R. 1940: Norsk flora med kort omtale av innførte treslag, pryd- og nytteplanter. – H. Aschehoug & Co., Oslo.
- Oberdorfer, E. 1979: Pflanzensoziologische Exkursionsflora. Vierte Auflage. – Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.
- Olsson, K.-A. 2004: Floraväktarrapport 2004. – Botaniska Notiser 137(3): 1–36.
- Olsson, K.-A. 2006: Artfaktblad för kritsuga *Ajuga genevensis*. – ArtDatabanken, SLU.
- Pedersen, A. 1969: Labiaterne og Verbenaceernes udbredelse i Danmark. – Bot. Tidsskr. 64: 285–379.
- Påhlman, G. 1921: Utdöda eller utdöende. Några svenska växter. – Skånes Natur 1921: 44–47.
- Rickman, H. 1973: Har *Genista anglica* funnits i Skåne? – Lunds Botaniska Förening Medlemsblad 1973(2): 19–20.
- Roosvall, T. & Olsson, K.-A. 2004: Floraväktarrapport 2004. *Ajuga genevensis*, kritsuga. – Bot. Notiser 137(3): 1–2.
- Stace, C. 2010: New Flora of the British Isles. 3rd ed. – Cambridge University Press, Cambridge.
- Svensson, Å. & Roosvall, T. 1993: Några fynd av tillfälligt inkomna eller förvildade arter i Kristianstadstrakten 1992. – Lunds Botaniska Förening Medlemsblad 1993(1): 20–23.
- Sylvén, N. 1932: Några ord om den svenska florans Skåne-arter. – Skånes Natur 1932: 20–34.
- Sylvén, N. 1953: Enligt naturskyddslagen i Skåne fridlysta enskilda växtarter. – Skånes Natur 1953: 75–102.
- Tyler, T. m. fl. (red.), 2007: Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning. – Lunds Botaniska Förening, Lund.
- Wahlenberg, G. 1824: Flora Svecica enumerans plantarum Sveciæ indigenarum. Pars prior. – Palmlblad & C., Upsaliæ.
- Wahlenberg, G. 1831: Flora Svecica enumerans plantarum Sveciæ indigenarum. Editio altera. Pars prior. – Palmlblad & C., Upsaliæ.
- Weimarck, H. 1947: Tre rariteter i skånsk flora. – I: Hanström, B. & Curry-Lindahl, K. (red.), Natur i Skåne, Bokförlaget Svensk Natur, sid. 267–275.
- Weimarck, H. 1963: Skånes Flora. – Bokförlaget Corona AB, Lund.
- Weimarck, H. (†) & Weimarck, G. 1985: Atlas över Skånes flora. – Förlagstjänsten, Stockholm.

Citerade nätsidor

- http://plants.usda.gov/core/profile?symbol=AJGE&mapType=Large&format=Print&photoID=ajge_001_avd.tif
- http://www.miclis.no/tbf/ekskursjon_1998.htm

Kråkrassing i Skåne

Staffan Nilsson

Figur 1. Uppställningsplats för lantbruksfordon i en före detta hästhage vid Knästorps kvarn där Skånes största population av kråkrassing utanför Kristianstad kunde räknas in. Merparten växte i gränsområdet mellan gräsmarken och körspåren. Foto: Staffan Nilsson.

”Kråkrassen växer vanligen sällskapligt, så att den bildar mycket låga mattor, hvilka, liksom Groblad m. fl. tåla att trampas. Dess stjekar äro tryckta mot marken, med de oansenliga, grönaktiga blommorna samlade vid bladvecken, och skidorna öppna sig icke så att växten sår sig alldeles på stället der den växer och der den också, ehuru endast ettårig, stadnar under en längre tid.”

Ur *Utkast till svenska växternas naturhistoria I* av C. F. Nyman.

Kråkrassing *Lepidium coronopus* är en liten korsblommig växt med ett krypande växtsätt, hemmahörande på gårdsplaner, ruderatmark och i åkerrenar. Arten har minskat i antal både lokalt och nationellt. Kråkrassing är nationellt rödlistad som sårbar (VU) och i Skåne anses den ha gått starkt tillbaka sedan 1800-talet och antalet lokaler tycks under

större delen av 1900-talet ha legat på en konstant låg nivå (Tyler 2007).

Under åren 2013–2015 återbesöktes kråkrassingens samtliga kända skånska lokaler av floraväktare (Tabell 1, Karta 1). På dessa 32 lokaler där arten noterats på 1990-talet eller senare kunde kråkrassing återfinnas på knappt hälften, 15 stycken. Dessutom tillkom fem nya lokaler, varför antalet aktuella lokaler nu är 20. Sex av dessa är dock mycket närbelägna platser i bostadsområdena Parkstaden och Östermalm i Kristianstad och borde snarast betraktas som dellokaler. Det är därför mer sanningsenligt att tala om 15 lokaler för kråkrassing i Skåne. Totalt räknades 1455 plantor av kråkrassing in. Kråkrassingens art är över lag ganska individfattig på sina lokaler, men på några ställen var förekomsterna

Kråkkrassing *Lepidium coronopus*

Beskrivning. Kråkkrassing är en småväxt, ettårig, vanligen kal ört med parflikiga blad och oansenliga blommor. Stjälkarna är oftast nedliggande, de är ofta rikt greniga med talrika parflikiga blad av vilka de nedersta kan vara decimeterlånga. Kråkkrassing blommor i juli-augusti, blommorna sitter i små samlingar till synes mitt emot bladen. Blommorna har vita kronblad som är ungefär två millimeter långa, samt sex fertila ståndare. Fruktskidorna är plattat lökformade med ett tydligt, kvarsittande stift och skidans skaft är kortare än skidan. Skidan är tre till fyra millimeter bred och starkt rynkad och vårtig, de två halvorna är otvetydigt avsatta. Frukten delar sig inte vid mognaden utan avfaller oöppnad, som en enhet.

Kråkkrassing liknar hamnkrassing (*C. didymus*), men den senare är hårig, har oansenliga kronblad som ibland saknas helt, vanligen två ståndare, samt mindre, tydligt tvådelade skidor som delar sig i två halvor vid mognaden. Fruktskidan hos hamnkrassing skiljs också genom slätare yta och att den är tydligt urnopen i spetsen, med ett stift som inte når ut ur mynningen.

Utbredning. Kråkkrassing förekommer sällsynt i södra Sveriges kusttrakter. Den växer på näringsrika kulturmarker, till exempel vid gårdar, på gator och ruderatmark. **Första fynduppgift** är från Uppland och publicerades av Celsius år 1732 (Nordstedt 1920).

Etymologi. Artnamnet *squamatus* kommer av latinets *squama* (fjäll) och betyder fjällig, vilket syftar på de rynkigt vårtiga skidorna.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L., 2007. Den virtuella floran.

><http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html><. Naturhistoriska Riksmuseet.

Figur 2. Kråkkrassing är en lågvuxen växt som huvudsakligen förekommer på störd mark.

Foto: Staffan Nilsson.

sing kan förekomma. Mer än halva totalantalet individer räknades in i Kristianstad (798 ex), medan en fjärdedel förekom i sydväst (357 ex) och en femtedel i nordväst (300 ex).

Att kråkkrassing verkar ha försvunnit från hälften av sina lokaler kan tyckas bekymmersamt. I viss mån är tillbakagången säkert sann och orsakad av asfaltering av grusytor, allmän städning på gårdsplaner och i ruderatmarker, ett jordbruk som inte lämnar mycket till åkerrenar, samt igenväxning med högresta kvävegynnade arter. Det ska dock hållas i åtanke att flera av dessa miljöer av naturliga skäl är obeständiga. Det är alls inte otänkbart att kråkkrassing har dykt upp på nya platser där de undgått upptäckt, varför ett visst mörkertal är sannolikt. Samtidigt bör det noteras att det tycks ha skett en markant tillbakagång i sydväst, där kråkkrassing tidigare var som mest spridd, medan antalet lokaler varit mer stabilt i nordost och nordväst. Att utvecklingen ser olika ut på olika håll i landskapet antyder att det inte bara handlar om att arten är svår-förutsägbar och att nya lokaler kan ha missats. Av någon anledning verkar det inte gå särskilt bra för kråkkrassing just i sydväst. Utöver populationen sydost Knästorps kvarn är den enda individrika lokalen här Pildamsparken i Malmö, där 50 exemplar räknades in.

Det är viktigt att även framöver följa kråkkrassingens utveckling i Skåne. För att nya

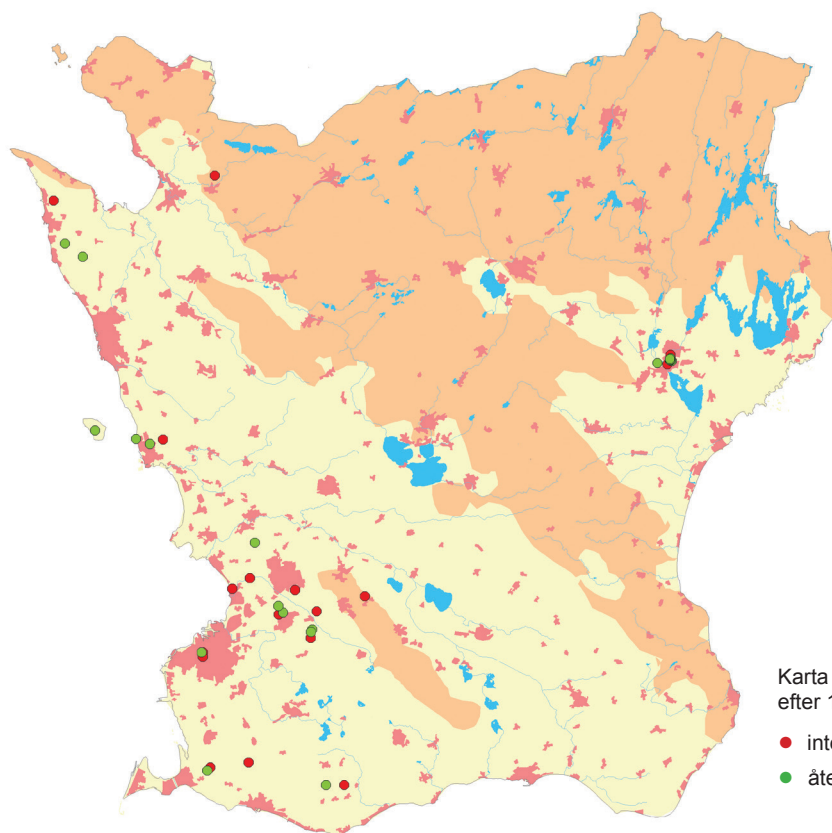
rikare. På några platser hittades över 100 plantor, nämligen vid Kungsgården på Ven (128 ex), i Östra Klappe mellan Helsingborg och Höganäs (149 ex), sydost Knästorps kvarn i Uppåkra (249 ex) och på flera närbelägna gator inne i Kristianstad (sammanlagt 797 ex). På Ven växte arten både i åkerkant och på ruderatmark, i Östra Klappe i en åkerkant, vid Knästorps kvarn på en uppställningsplats för jordbruksfordon i en före detta hästhage och på lokalerna i Kristianstad i anslutning till rabatter, gångstigar och under träd och buskar där gräsvegetationen är gles. Detta representerar ganska väl de olika miljöer där kråkkras-

Figur 3. Kräckrassing ur Jacob Sturm *Deutschlands Flora in Abbildungen*, 1796.

Tabell 1. Förekomst av kräckrassing *Lepidium coronopus* i Skåne 2013 – 2015.

Kommun	Antal lokaler med fynd	Antal lokaler inte återfunnen	Antal individer
Ängelholm	0	1	0
Höganäs	1	1	9
Helsingborg	1	0	149
Landskrona	3	1	136
Kävlinge	1	0	6
Lomma	0	2	0
Lund	0	2	0
Staffanstorp	4	3	293
Malmö	1	2	50
Vellinge	1	1	10
Trelleborg	1	2	4
Kristianstad	7	2	798
Totalt	20	17	1455

Karta 1. Kråkrassing i Skåne efter 1990.

- inte återfunnen 2013–2015
- återfunnen 2013–2015

lokaler ska täckas in bör alla som springer på kråkrassing på en ännu okänd lokal räkna antalet individer och rapportera in dessa till Artportalen. Det är bekymmersamt att en så stor del av landskapets population finns på några få individrika lokaler. Dessa kärnområden bör särskilt värnas. Inte minst den stora populationen inne i Kristianstad, där drygt hälften av Skånes samtliga kråkrassingar växer, är mycket värdefull. Även här tycks bestånden bli mer kringskurna och de lämpliga biotoperna är rätt begränsade. Såväl igenväxning som exploatering måste undvikas ifall kråkrassing ska kunna fortleva på sina skånska lokaler.

Stort tack riktas till alla floraväktare som har deltagit i inventeringen av kråkrassing (Joachim Falck, Göran Mattiasson, Göran Nilsson, Staffan Nilsson, Gert Rosquist, Majwi Rosquist, Olof Rydén, Lars Salomon, Roland Svensson, Åke Svensson, Charlotte Wigermo och Richard Åkesson). Särskilt tack till Åke Svensson och Charlotte Wigermo för kommentarer om Kristianstadspopulationen.

Litteratur

- ArtDatabanken 2015. *Rödlistade arter i Sverige 2015*. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- ArtDatabanken 2006. *Kråkrassing. Artfaktablad*.
- Tyler, T. m.fl. (red.). 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning*. Lund.

Klippnejlika i Skåne

Gabrielle Rosquist

Figur 1. I kanten av tallarna ligger den diskreta lokalen med klippnejlika (*Petrorhagia saxifraga*) på Flyinge ängar i Eslövs kommun. Foto: Gabrielle Rosquist

Klippnejlikan är en sentida bekant för Norden och introducerades på 1800-talet till våra breddgrader. Dess skira utseende lockade förmodligen till att odla arten som prydnadsväxt och från dessa odlingar rymde den sedan ut i landskapet där den etablerade sig. Det första svenska fyndet av förvildad klippnejlika gjordes på stranden nedanför Kalmar slott 1890 (Hylander 1971). Sedan dess har klippnejlikan naturaliserat sig och håller sig kvar i landskapet på några få platser (Figur 1). Idag tillhör arten vår adventivflora och man kan hitta plantor på extremt torra platser med tunna eller sandiga jordar och på öppna klippor.

Beskrivning

Klippnejlika (*Petrorhagia saxifraga* (L.) Link) är en av våra gracilaste nejlikarter med skära, diskreta blommor (Figur 2; se även Virtuella floran). Växtsättet är nedliggande och starkt grenigt, där de blommande skotten reser sig i topparna. Den fleråriga örten kan bli upp till 30–40 centimeter hög. Bladen är smala och spetsiga med ett barrlikt utseende. Blomningen sker i maj och juni med små ljusrosa, mörkårade blommor i glesa, yviga blomställningar. Foderbladen är korta, hinnaktiga och omgivna av gröna, hylsformade högblad. Frukten är en kapsel som öppnas med fyra tänder. Arten kan vara både diploid och tetraploid ($2n=30, 60$; Jonsell 2011).

Klippnejlika tillhör gruppen knippnejlikor (*Petrorhagia*) och kan knappast förväxlas med andra arter. I släktet finns i Sverige även hylsnejlika (*P. prolifera*) som till skillnad från klippnejlika är ettårig, har en nästan oigrenad stjälk med få blommor i täta knippen och med brunaktiga hylleblad. Liknande växtsätt har även backnejlika (*Dianthus deltoides*), men denna har ett grönt foder.

Livsmiljö

Klippnejlikan hittas i jordbrukslandskapet och i stadsnära miljöer. I Skåne växer arten på en torr, sandig gräshed vid Flyinge ängar, på en torr sydvänd slänt av en diabaskulle vid Sireköpinge och på en före detta parkeringsplats vid Säbyholm i Landskrona. Arten tål både torra och solexponering och det får dessutom gärna finnas blottlagd jord för nyetablering. Markerna ska vara öppna eftersom klippnejlika är konkurrenssvag och känslig för överskuggning och igenväxning.

Utbredning

Klippnejlika förekommer sällsynt i södra Sverige och är känd från ett 30-tal lokaler med totalt 300 reproduktiva individer (se vidare www.artdatabanken.se). Idag finns den kvar på cirka 15-tal lokaler i Skåne, Småland, Östergötland, på Öland och i Stockholmstrakten, varav 3–4 lokaler finns i Skåne.

Arten hör ursprungligen hemma i centrala och södra Europa samt i sydvästra Asien. Med människans hjälp har den sedan spridit sig till norra Tyskland, Polen, Baltikum, Storbritan-

Petrorhagia saxifraga Caryophyllaceae
Sveden, prov. Småland (Klm): Kalmar
pål. Slottet
VII.1890

Leg. Fr. R. Aulin

This specimen has been registered in the database of the Nordic Herbaria at the Swedish Museum of Natural History (S) in no. 5175. The text above is an impression of the label in the herbarium.

Petrorhagia saxifraga
Sv. Kalmar, stranden nedan slottet
juli 90
Fr. R. Aulin

Figur 2. Den första insamlingen av klippnejlika i Sverige gjordes av F. R. Aulin på stranden nedanför Kalmar slott 1890. Fyndet publicerades i Anteckningar till Sveriges adventivflora, *Svensk Bot. Tidsk.* 8, 1894. Belägget förvaras på Naturhistoriska museet, Stockholm.

nien, Danmark och Sverige. I Danmark liksom i Sverige är arten sällsynt och hittas endast på två lokaler sydost om Roskilde på Själland (Hartvig 2015).

Tabell 1. Lokaler på Artportalen med klippnejlika i Skåne under 2015, samt antalet noterade plantor eller skott och det maximala antalet räknade plantor på respektive lokal.

Lokal	1. Sireköpinge	2. Flyinge ängar	3. Säbyholm	4. Häglinge
Kommun	Landskrona	Eslöv	Landskrona	Hässleholm
Antal plantor 2015	23	29	28	noterad 2014
Habitat	Diabaskulle	Grusgrop	Ruderatmark	Ruderatmark
Maxantal plantor	23	37	28	-
Första fyndet	1898	1995	1995	2014

Floraväkteri i Skåne

I Skåne finns idag 3 lokaler med klippnejlika som övervakats inom det regionala Floraväkteriet; Flyinge ängar i Eslövs kommun, diabaskulle vid Sireköpinge och en före detta parkering vid Säbyholm i Landskrona. På Artportalen finns en fjärde lokal inrapporterad 2014 från Häglinge söder om Hässleholm. Detta är ett nyfynd som kommer att följas när verifieringen är klar.

Sireköpinge

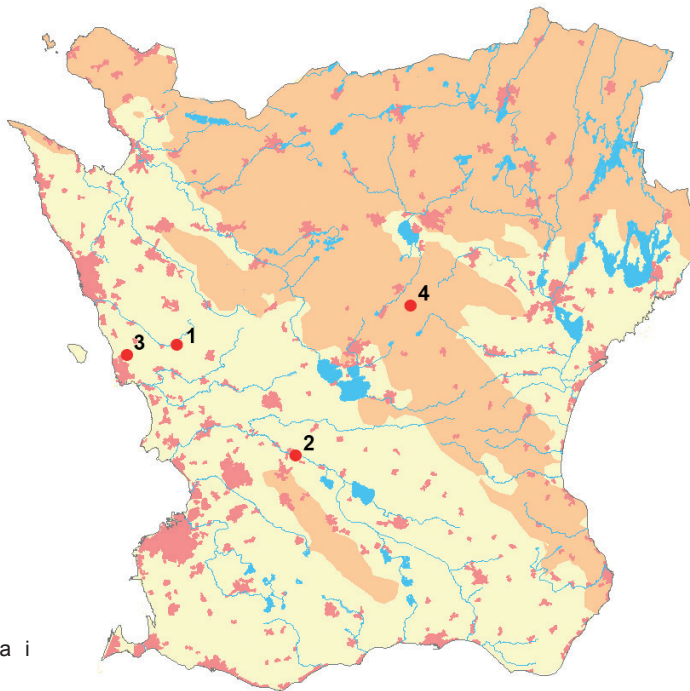
På en diabaskulle utanför Sireköpinge gård i Landskrona kommun, cirka 500 meter sydost om kyrkan, noterades klippnejlika redan 1898. Antalet plantor har sedan Floraväkteriet började 1995, varit oförändrat rikligt. År 2000 räknades 100 blommande skott, under 2009 var antalet plantor 14, medan det 2015 ligger på 23.

Flyinge ängar

I den östra utkanten av naturreservatet Flyinge ängar mitt i Flyinge i Eslövs kommun växer ett stabilt bestånd av klippnejlika. An-

Figur 3. Klippnejlika (*Petrohragia saxifraga*) på Flyinge ängar. Foto: Gabrielle Rosquist.

Karta 1. Utbredning av klippnejlika i Skåne 2015 (röda prickar).

Figur 4. På den lilla basaltkuppen i Sireköpinge noterades klippnejlika redan i slutet av 1800-talet. Här kan man även njuta av t.ex. fältvädd *Scabiosa columbaria* och rosenlök *Allium carinarium*. Foto: K.-A. Olsson.

talet plantor har varierat mellan 10 och 37 sedan upptäckten 1995. Lokalen är en lite sandig svacka intill en före detta grustäkt och har karaktär av ruderatmark (Figur 1). Under 2015 noterades 29 plantor på lokalen.

Säbyholm

I den östra delen av Landskrona ligger en före detta försöksodling och här noterade Nils-Otto Nilsson klippnejlika 1995. Idag växer nejlikan mellan kullerstenen på en före detta parkeringsplats utanför växtförädlingsanstalten. Under 2015 noterades 28 plantor på lokalen

Häglinge

Under 2014 rapporterades klippnejlika på Artportalen från Häglinge söder om Hässleholm. Fyndet ligger inom ett industriområde för torvtäkt. Fyndet är ett nyfynd och ännu så länge inte verifierat.

Hot

Klippnejlika är rödlistad sedan 2000 och har i de fyra versionerna av rödlistan klassificerats

som Starkt hotad (EN). Hoten utgörs främst av exploatering, igenväxning och igenplantering. Individerna ser ut att stå och stampa på en lokal när arten väl har etablerat sig där. Det svenska, liksom det skånska, utbredningsområdet är starkt fragmenterat. Den har få lokaler som visserligen är någorlunda stabila, men kvalitén på habitatet vid Sireköpinge och Flyinge ängar riskerar att försämrans genom igenväxning. Bete i sig kan förmodligen också hota klippnejliken eftersom den riskerar att betas bort innan frösättning. Lokalen vid Säbyholm är också stabil så länge området inte expolateras eller ogräsbekämpas. I Skåne är det inga av förekomsterna som ligger inom befintliga naturreservat.

Övrigt

Det latinska artnamnet *saxifraga* kommer från *saxum* (sten) och *frangere* (bryta, bräcka), vilket är passande på klippnejlika eftersom dess grenar lätt bryts av.

Klippnejlika har odlats så länge den funnits i landet och de första uppgifterna på odling är

Figur 5. Klippnejlika på basaltkullen i Sireköpinge.

Foto: Ake Svensson.

Figur 5. Klippnejlika vid Sireköpinge.
Föto: Ake Svensson.

från 1870. Den säljs i handeln som marktäckande perenn för torra lägen och i reklamen noteras att den är mycket blomvillig. Den lär även ha lätt att föröka sig med frö på egen hand, men om den lyckas etablera nya plantor är nog beroende på om det finns konkurrens från annan vegetation. Så länge klippnejlika säljs i handeln och odlas som prydnad lär vi nog få se fler tillfälliga etableringar i Skåne och kanske fler permanenta lokaler att floraväcka framöver.

Referenser

- Hartvig, P. (ed.). 2015. *Atlas Flora Danica*. Gyldendal, Köpenhamn.
- Hylander, N. 1971. Prima loca plantarum vascularium Sueciae. Första litteraturuppgift för Sveriges vildväxande kärlväxter jämte uppgifter om första svenska fynd. Förvildade eller i senare tid inkomna växter. – *Svensk Botanisk Tidskrift*. 64. Suppl.: 1–332.

Jonsell, B. (ed.). 2011. *Flora Nordica* 2. Stockholm.

Elektroniska referenser

Artdatabanken, SLU www.artdatabanken.se

Artportalen www.artportalen.se

Virtuella floran, Nordiska riksmuseet www.linnaeus.nrm.se/flora

Verksamhetsberättelse för 2016

(styrelsens förslag till årsmötet)

Medlemsantal

Antalet medlemmar per den 31 december uppgick till 352. Föreningen har fem hedersledamöter, Henrik Johansson, Per Lassen, Göran Mattiasson, Britt Snogerup och Bengt Örneberg.

Föreningsmöten

Föreningen har under året haft 8 inomhusmöten med mellan 20 och 53 deltagare:

- 22 januari berättade Bente Eriksen, föreståndare för Botaniska Trädgården i Lund, om sitt forskningsprojekt tillsammans med didaktiker om hur och varför människor har så svårt att lägga märke till växter "Plant Blindness".
- 19 februari berättade Marie Widén om en resa till Borneo och visade bilder på växter i denna exotiska miljö.
- 27 mars, efter årsmötet berättade Björn Widén om sin mångåriga forskning avseende solvändor, *Helianthemum*.
- 22 april berättade Linnea Helmersson om Kryptogamguiden – en introduktion till mossor, svampar och lavar.
- 23 september höll Per Hartvig ett intressant föredrag om arbetet med och resultatet av det danska floraprojektet Flora Danica.
- 14 oktober berättade Jörg Brunet om bredbladiga gräs i Skåne.
- 18 november höll Jonatan Leo ett intressant föredrag om genetisk variation och uppkomsthistoria i *Sorbus hybrida* och *S. intermedia*.
- 10 december hölls julfest med glögg och mingel före föredraget. Sven Persson berättade om sitt projekt att fotografera det kulturlandskap som Henning och Gunnar Weimark dokumenterade för 60 år sedan. Publiken fick följa förändringar i landskapet genom bilder från både förr och nu.

Exkursioner mm.

Föreningen har under året genomfört 10 endagsexkursioner samt en Floraväktarexkursion.

- 4 april var det mossexkursion under ledning av Carl-Axel Andersson där gruppen tillsammans inventerade Ruta 3D1a Hallaröd.
- 22 maj anordnade Stefan Andersson Floristikexkursion till Knivsås.
- 25 maj var det Floravandring längs den nyrestaurerade stigen runt Hercules dammar och ängar under ledning av Kjell-Arne Olsson och Christer Neideman.
- 23 juni var det Floravandring vid Davids kärr, Lillehem. Bengt Davidsson sköter sina betesmarker väl så att floran bevaras.
- 4 juli studerades floran på Åhus trädesmarker under ledning av Kenth Ljungberg.
- 19 juli var det återigen Floravandring under ledning av Kjell-Arne Olsson. Denna gång vid Kaptenens väg, Nyehusen.
- 3 augusti höll Kenth Ljungberg Flora- och kulturvandring vid Sporrakulla, som är en 1600-talsgård i Kullaskogen nära Sibbhult.
- 6 augusti ledde Lars Fröberg en exkursion till Karl den XI's stenar i Östra Sallerup.
- 20 augusti anordnades Floraväktarexkursion till Falsterbohalvön.

Figur 1. Den 22 oktober anordnade föreningen en mossexkursion till Hallaröd. Foto: Staffan Nilsson.

- 22 oktober var det återigen mossexkursion till Ruta 3D1a Hallaröd under ledning av Carl-Axel Andersson.

- 26 november ledde Torbjörn Tyler och Rune Stensholm en exkursion till myren "Myren" i närheten av Höör.

Projekt Millora

Projekt Millora, Miljö- och floraövervakning i Skåne, fortsatte på sitt åttonde år. Fältarbetet är avslutat och för närvarande pågår arbetet med att analysera det omfattande datamaterialet (cirka 80 000 fynd) i samarbete med experter vid Lunds Universitet. Målsättningen är att kunna påbörja publiceringen av resultaten under 2017.

- 15 juni ordnades en Millora-träff där Torbjörn Tyler presenterade preliminära analyser av datamaterialet, planerna inför de fortsatta

analyserna samt sina tankar kring publiceringen av resultaten. På mötet deltog projektgruppen och LBF:s styrelse.

- På föreningens styrelsemöte 21 juni diskuterades planerna för publiceringen. Tanken är att publicera två vetenskapliga artiklar samt en separat bok alternativt några längre artiklar i Botaniska Notiser för medlemmarna. Förslag finns också att hålla seminarium för Länsstyrelsen och kommuner.

- Lars Fröberg har påbörjat författandet av den första artikeln som kommer att handla om nya artfynd som gjorts under projektet.

Skånes mossor

Projektledningsgruppen har under året haft två protokollförda sammanträden. Vid årsskiftet var 250 (av 534) rutor bokade av inventerare, varav 138 var slutrapporterade. Vid

Figur 2. Fina växtfynd väcker alltid intresse under föreningens exkursioner. Foto: Staffan Nilsson.

fyra tillfällen har inventerare samlats för att granska belägg som kommit in under inventeringen. En artikel om de senaste årens intressantaste mossfynd i Skåne har publicerats i Botaniska Notiser.

- 3 februari granskades belägg av vitmossor *Sphagnum* som kommit in under projekt Skånes Mossor under ledning av Nils Cronberg.
- 5 mars var det återigen beläggsgranskning, denna gång under ledning av Torbjörn Tyler.
- 23–30 september hölls inventeringsläger i sydöstra Skåne och flera rutor i området runt Andrarum inventerades.
- 16 oktober firades mossornas dag för andra gången i mossparadiset på Söderåsen.
- 12 november granskades, under ledning av Nils Cronberg, de belägg av vitmossor i sektionen *Subsecunda* som kommit in under projekt Skånes Mossor.
- 3 december granskades, under ledning av Torbjörn Tyler, de udda belägg av akrokarp-

slakten såsom *Bartramia*, *Philonotis*, *Campylopus* och *Pohlia*, som kommit in under projekt Skånes Mossor.

Projekt Skånes Vita Fläckar

Under inventeringen av Skånes Flora var det totalt 539 rutor som inte blev fullständigt inventerade varav 360 aldrig ens hade någon ansvarig inventerare.

Föreningen startade under året ett nytt projekt med målet att inventera så många av dessa rutor som möjligt.

Den 20 februari var det Kick off av projektet där upplägg av inventeringen diskuterades samt hur beläggsgranskningen ska fungera. Vid årsskiftet var 47 rutor bokade av inventerare.

Falsterbo Birdshow

På Falsterbo Birdshow den 2–4 september fanns föreningen på plats med bokbord. Flera floravandringar anordnades.

Vilda Blommornas dag

Den 19 juni arrangerades De vilda blommornas dag för fjortonde gången i Sverige. Detta är ett samnordiskt evenemang initierat av Svenska Botaniska Föreningen, där lokala botaniska föreningar över hela landet anordnar blomstervandringar.

Utbildningsinsatser

I samarbete med Studieförbundet MittSkåne har föreningen drivit två längre studiecirklar för mossinventerare under ledning av Torbjörn Tyler med totalt ca 15 deltagare.

Floravårdsarbete

Genom floraväktarverksamheten bevakas hotade arter i Sverige genom ett samarbete mellan SBF och ArtDatabanken. I Skåne finns 274 rödlistade arter och de finns på ca 7000 lokaler. Därför är det nödvändigt att prioritera arbetet och göra rejäla genomgångar av ett mindre antal arter varje år.

På Floraväktarmötet den 27 februari samlades 40 aktiva floraväktare i Skåne på Ekolo-

gihuset i Lund för att diskutera den framtida verksamheten under ledning av Charlotte Wigermo och Åke Svensson.

De flesta CR-arter (akut hotade) enligt Art-databankens rödlista är inventerade under året.

Specialinventeringar som genomförts under året:

- Totalinventering har utförts avseende vit kattost *Malva pusilla*, fläcklungört *Pulmonaria officinalis*, skogskorn *Hordelymus europaeus*, ormax *Parapholis strigosa*, dikeskräppa *Rumex conglomeratus*, sjötåtel *Deschampsia setacea* på Skanörs Ljung, kustgentiana *Gentianella baltica* och loppstarr *Carex pulicaris*.
- Arter som vi påbörjat inventering av under 2016 och ska slutföra 2017 är slättergubbe *Arnica montana*, slätterfibbla *Hypochoeris maculata*, borstsäv *Isolepis setacea*, åkersyska *Stachys arvensis* och dvärgjohannesört *Hypericum humifusum*.

Föreningen samarbetar med Länsstyrelsen Skåne och Fredriksdals museer och trädgårdar i ett projekt för att bevara Skånes hotade åkerogräs.

Naturvård

Föreningen har yttrat sig i ett flertal ärenden under året:

- Remissvar avseende förslag till utvidgning och ändrade föreskrifter för naturreservatet Hörby Fälad i Hörby kommun.
- Remissvar angående reservatsbildningen av Djurholmamossen i Höganäs kommun.
- Remissvar angående bildandet av naturreservatet Ivö Klack i Kristianstads kommun.
- Yttrande om förslag till bildande av naturreservatet Svartetorp i Kristianstad kommun.
- Skrivelse till Länsstyrelsen i Skåne angående Luddvårlök – problem med förändring av växtbetingelser på kyrkogårdar i Trelleborg.
- Remissvar avseende förslag till bildande av naturreservatet Svaneholm Hästhagen i Skurups kommun.
- Lunds Botaniska förening har tagit del av samråd om ny naturvårdsplan för Höganäs kommun 2017–2026.
- Remissvar avseende utvidgning av och ändrat undantag från föreskrift för naturreservatet Maglehem i Kristianstads kommun.
- Remissvar angående utvidgning av och ändrade föreskrifter för naturreservatet Drakamöllan i Tomelilla och Kristianstads kommun.

Figur 3. Föreningens inventeringsläger lockar deltagare i alla åldrar.
Foto: Linda Birkedal.

- Synpunkter på Status för rödlistade arter i Lunds kommun - en indikator i miljövårdsarbetet.
- Remissvar avseende bevarandeplan för Natura 2000-område Bjäret.
- Remissvar avseende reviderad bevarandeplan för Natura 2000 Karaby backar.
- Remissvar avseende bevarandeplan för Natura 2000-området Gladsaxhallar och Tobisviksheden.
- Remiss angående bildande av Klagshamn-suddens naturreservat, Malmö kommun.
- Remissvar avseende förslag till bevarandeplan för Natura 2000-området Jären i Kristianstads kommun.
- Remissvar avseende reviderad bevarandeplan för Natura 2000-området Klingavälsån-Karup.
- Remiss angående bildande av Klagshamn-suddens naturreservat, Malmö kommun.
- Remiss angående Natura 2000-området Norra Mosslanda i Kristianstads kommun.
- Remissvar angående ny VA-ledning Revingehed.
- Remissvar angående utvidgning av och ändrade föreskrifter för naturreservatet Møllegården i Kristianstads kommun.

Botaniska Notiser

Utgivningen av den 149:e årgången av Botaniska Notiser omfattade fyra nummer med Kjell-Arne Olsson som redaktör. Förutom föreningsinformation märks floraväktarartiklar om trubbstarr *Carex obtusata*, raggav *Cerastium brachypetalum*, ekorrsvingel *Vulpia bromoides*, åkerfibbla *Hypochoeris glabra*, sanddådra *Camelina microcarpa*, källfräne *Nasturtium officinale*, gatmålla *Chenopodium murale*, dansk iris *Iris spuria* och skugglosta *Bromopsis ramosa*. Här redovisas nuvarande och tidigare förekomster samt trender och vidtagna och planerade åtgärder.

Vidare har läsarna kunnat glädjas åt intressanta artiklar som *Floran på Eskilstorps ängar 2014*, *Floran på Måkläppen 2014*, *De senaste årens mest spännande mossfynd i Skåne*, *Gaffelbråken i Skåne*, *Hedjungfrulin funnet*

Figur 4. Exkursioner kräver koncentration och näring.
Foto: Linda Birkedal.

på Skanörs ljung samt *Humlesugan i Skåne och Danmark under 500 år* samt *Korndådran i Blistorp – beståndsutveckling under ett halvt sekel*. Dessutom har en medlemsmatrikel tryckts i Botaniska Notiser i år.

Förutom till medlemmarna sändes tidskriften till ett 40-tal föreningar och institutioner.

Årets växtfynd är hedjungfrulin *Polygala serpyllifolia* som hittats på Skanörs Ljung.

Årets mossfynd

Årets mossfynd gjordes av Richard Åkesson som fann trubbig rävsvansmossa *Thamnobryum neckeroides* (DD) i Hallandsåsens nordsluttning. Arten är ny för Skåne och uppmärksammades för första gången i Sverige så sent som 2013.

Även Henrik Weibulls återfynd av hedbålmossa *Pallavicinia lyellii* på Hallands Väderö var mycket spännande. Väderön är den enda kända lokalen för arten i landet och trots att

den eftersökts flera gånger har den fram till nu inte påträffats sedan 1965, varför hedbål-mossan är rödlistad som nationellt utdöd (RE).

Facebook

Föreningens Facebook-sida – Skånes blommor – hade vid årsskiftet 658 medlemmar.

Stipendier

Föreningen delade under året ut stipendier ur Jubileumsfonden och Svante Murbecks fond till ett sammanlagt värde av 49 600 kr. Stipendiaterna blev följande:

- Eva Waldemarson – projekt: Långsiktig succession på Laitaure-deltat i Lappland.
- Jan Thomas Johansson – projekt: Historik över Florasällskapet 1972–2015.
- Staffan Nilsson – projekt: Inventering av Pepparholms flora 2016–2020.
- Simon Hannus – projekt: Träds torktoleransstrategier och vägen till ett anpassat material

Styrelsen

Styrelsen har under verksamhetsåret bestått av: ordförande Åke Svensson, vice ordförande Linda Birkedal, kassör Göran Ljung, sekreterare Charlotte Wigermo, vice sekreterare Staffan Nilsson, programsekreterare Linda Birkedal och Eva Waldemarson, övriga ledamöter Stefan Andersson, Joel Levin, Monika Osterkamp Madsen och Susanna Riebe.

Styrelsen har under året haft 12 protokollförda sammanträden.

Revisorer och valberedning

Revisorer har under året varit Nils Cronberg och Emil Åsegård samt revisorsuppleant Gösta Regnell.

Valberedningen har bestått av Lotta Persmark och Helena Persson.

Funktionärer och personer med konsultuppdrag

Föreningen har inte haft någon fast anställd under året men en projektanställd Torbjörn Tyler under en månad. Föreningen har haft

tre personer som utfört konsultuppdrag: Lars Fröberg, Kjell-Arne Olsson och Johan Rydlöv.

Följande personer har under året varit funktionärer: sexmästare Ruza Adelborg, redaktör och distributör Kjell-Arne Olsson, medlemsregistrator Charlotte Wigermo, arkivarie Patrik Frödén samt hemsidesansvarig Susanna Riebe.

Arbetsgrupper underställde styrelsen har under året varit:

- Ekonomiarbetsgrupp: Åke Svensson (sammankallande), Göran Ljung och Monika Osterkamp Madsen.
- Stipendiekommitté: Stefan Andersson (sammankallande), Lars Fröberg och Joel Levin.
- Ledningsgrupp för Floraväktarverksamheten i Skåne: Charlotte Wigermo (sammankallande), Åke Svensson och Göran Mattiasson.
- Ledningsgrupp för projekt Skånes Mossor: Torbjörn Tyler (sammankallande), Nils Cronberg, Gerhard Kristensson, Staffan Nilsson, Kjell-Arne Olsson, Frida Rosengren och Johan Rydlöv.
- Ledningsgrupp för projekt Skånes vita fläckar: Staffan Nilsson (sammankallande), Stefan Andersson, Åke Svensson och Charlotte Wigermo.
- Arbetsgrupp Artportalen: Charlotte Wigermo (sammankallande), Stefan Andersson och Staffan Nilsson.
- Stefan Andersson representerar föreningen i ledningsgruppen för Svenska Botaniska Föreningens projekt Svensk Växtatlas.
- Arbetsgrupp med uppdrag att bevaka Kungsmarkens framtid genom kontakt med Länsstyrelsen: Stefan Andersson (sammankallande), Joel Levin och Linda Birkedal.
- Arbetsgrupp med uppdrag att inventera och följa växternas utveckling på Pepparholm: Staffan Nilsson (sammankallande), Gerhard Kristensson, Susanna Riebe, Leif Runesson och Bengt Örneberg.
- Föreningens kontaktperson är Charlotte Wigermo.

Lund 20 januari 2017
Styrelsen

LEDIGFÖRKLARADE STIPENDIER

Härmed ledigförklaras ett eller flera stipendier ur:

1. Lunds Botaniska Förenings Jubileumsfond för resor i botaniskt syfte, företrädesvis inom vårt land eller något av de nordiska länderna, eller för bearbetning av materialet från sådana resor. Disponibelt belopp 49 000 kr.
2. Svante Murbecks Fond för botanisk forskning oavsett ämnesområde. Disponibelt belopp 27 000 kr.

Ansökan skall innehålla undersökningsplan, kostnadsberäkning samt meritförteckning. Förtur ges till projekt som inte belastas av indirekta, procentuella omkostnadsuttag. Stipendierna är personliga och sätts in på ett personligt konto. Ange om stipendium söks från andra anslagsgivare. Förnyat stipendium kan endast erhållas om tidigare stipendium redovisats inom föreskriven tid.

Ansökan skall vara inkommen till Lunds Botaniska Förening senast den 31 mars 2017 under adress:

Stefan Andersson, Biodiversitet, Biologiska institutionen, Lunds Universitet,
Sölvegatan 37, 223 62 Lund

Ansökan kan också skickas in med epost: >stefan.andersson@biol.lu.se< OBS! det är viktigt att ange adressen exakt som ovan för att ansökan ska komma rätt.

Glöm inte uppge såväl egen postadress som e-postadress.

Lund den 10 december 2016

Styrelsen

Lunds Botaniska Förening

OBS! Ny väg till Ekologihuset

Den 31 mars 2017 stängs Sölvegatan av. Därefter måste du köra in från Getingevägen (infart mittemot "korvkiosken") för att komma till Ekologihusets parkering.

